

**ATRAPATS EN TEMPS DE
GUERRA, 1936-1939**

**Recull de vivències personals de la
Guerra Civil Espanyola a Santa Maria
d'Oló**

Atrapats en temps de guerra, 1936-1939

Recull de vivències personals de la Guerra Civil Espanyola a Santa Maria d'Oló

ÍNDIX

1. INTRODUCCIÓ	3
1.1. Objectiu.....	3
1.2. Metodologia.....	4
1.2.1. Cronologia	4
1.2.2. Les entrevistes	5
1.2.3. El redactat	6
1.2.4. Versions.....	8
1.2.5. Estructura	8
1.2.6. Fotografia	10
1.2.7. El vocabulari	10
2. CONTEXTUALITZACIÓ	11
2.1. GUERRA CIVIL ESPANYOLA.....	11
2.2. SANTA MARIA D'OLÓ.....	13
3. GUIA DE LECTURA	15
4. FITXA TÈCNICA DELS ENTREVISTATS	16
Pere Rodoreda	16
Maria Bertrams.....	16
Joan Vilar	17
Concepció Ollé	17
Romà Crespiera.....	18
Núria i Angelina Ollé.....	18
Joan Puiguriol.....	18
6. CONCLUSIÓ	19
7. BIBLIOGRAFIA	22
8. ANNEX	24

1. INTRODUCCIÓ

Sempre he tingut curiositat per la història, sobretot la història del meu poble, aquella que ens toca de més a prop perquè és la que sentim explicar des de ben petits. Recordo vivament quan el meu avi, en Pere, ens explicava a la meva germana i a mi històries de la guerra. Històries que em semblaven llunyanes en el temps però pròximes en la seva memòria. La història de les tisores de sastre del meu besavi és una de les més explicades entre la meva família i la que em va fer demanar per primera vegada als meus pares què era la batalla de l'Ebre.

Havien obert foc, l'Ebre baixava enfurismat, i l'exèrcit roig es desmembrava per moments. Aquella batalla donaria pas a l'entrada dels nacionals a Catalunya, l'últim reducte de resistència als colpistes. Això era l'inici de la fi de la guerra. Als meus deu anys d'edat però, aquestes eren paraules buides de sentit. La imatge, que no sé perquè em va quedar gravada a la memòria, és la del meu besavi, sastre d'ofici, perdent les seves enormes tisores de sastre un cop acabada la batalla.

Aquestes històries com tantes d'altres, amb el temps, tot i ser fascinants, perillen de caure en l'oblit i desaparèixer. Però aquestes, formen part de la nostra memòria històrica i l'hem de conservar perquè un poble que no coneix el seu passat no pot entendre el seu present ni construir el seu futur.

Sempre m'ha agradat escriure. Quan t'agrada escriure el difícil és trobar un bon tema que et permeti narrar allò que tu vols transmetre. Quan vaig començar a pensar en el treball de recerca, des de bon principi vaig tenir clar que volia explicar una història amb les meves pròpies paraules i que em toqués de ben a prop. Parlar de la guerra, encara que a vegades pugui ser un tabú, era una cosa que de seguida em va cridar molt l'atenció. Saber que no em seria difícil trobar persones disposades a recordar aquells moments foscos em va fer acabar de decantar cap a recopilar un seguit d'històries que il·lustren, o almenys aquesta és la intenció, com es va viure la Guerra Civil Espanyola (1936-1939) el poble que m'ha vist néixer; Santa Maria d'Oló.

1.1. Objectiu

L'objectiu inicial del meu treball de recerca era recopilar un seguit d'històries independents de la Guerra Civil a Catalunya, esdevinguda entre els anys 1936-1939.

De seguida em vaig adonar que aquest objectiu era massa ambiciós i que calia acotar el tema. Llavors vaig decidir fer-ho de la comarca d'Osona perquè coneixia molts avis que sabien històries interessants. Finalment, després de començar a tocar el tema de més a prop, vaig veure que el millor era fer un recull d'històries de la guerra del poble de Santa Maria d'Oló, on va néixer el meu avi i on jo visc.

La meva intenció era que el treball fos un recull d'històries independents on els únics nexes serien el context històric i social del moment, així com també els personatges. L'estructura que volia seguir era semblant a la del llibre *El Lazarillo de Tormes* el qual em va servir d'inspiració pel que fa l'estructura.

Tot i això, a mesura que anava avançant en el redactat em vaig adonar que tot estava relacionat. Començava a entendre el perquè d'algunes morts, d'algunes fugues, de la manera de fer d'algunes persones i com totes les històries tenien un clar fil conductor.

Així doncs, quan ja tenia el treball bastant avançat, el meu objectiu va canviar. Volia que el resultat final del treball fos la història de la Guerra Civil d'un sol poble, Santa Maria d'Oló, descrita a partir de les històries personals que m'havia explicat cada entrevistat.

1.2. Metodologia

1.2.1. Cronologia

El primer que vaig fer va ser buscar informació de la Guerra Civil Espanyola, llegir algun llibre i mirar pel·lícules per fer-me una idea del que aquesta va suposar. Seguidament, vaig elaborar una cronologia que m'havia de servir per anar ordenant cronològicament cada història que m'expliquessin els entrevistats. Malgrat tot, la cronologia no em va servir de gran ajuda ja que al poble de Santa Maria d'Oló no hi va haver cap data concreta amb fets importants, exceptuant això sí, el dia que van entrar les tropes nacional. La Guerra Civil a Oló van ser un cúmul d'històries personals de la gent de poble.

1.2.2. Les entrevistes

En segon lloc, el que vaig fer va ser entrevistar aquelles persones de Santa Maria d'Oló, ara ja molt grans, que havien viscut la guerra quan eren petits o bé gent que no l'havia viscuda directament però en sabia alguna anècdota o fet per transmissió oral.

Coneixia en Pere Rodoreda i la Concepció Ollé, però a mesura que avançava en el treball els propis entrevistats em deien de gent que probablement havia viscut la guerra i jo em posava en contacte amb ells i si hi estaven d'acord els anava a entrevistar.

Entrevistes realitzades:

26 i 27 d'abril del 2014. Entrevista a Pere Rodoreda

17 i 18 de maig de 2014. Entrevistes a Pere Rodoreda

31 de maig de 2014 Entrevista a Pere Rodoreda

2 de juliol de 2014. Entrevista a Joan Puigoriol i Maria Bertrams

23 de juliol del 2014. Entrevista a Concepció Ollé

1 d'agost del 2014. Entrevista a Núria Ollé i Angelina Ollé

21 d'agost del 2014. Entrevista a Joan Vilar

31 d'agost del 2014. Entrevista a Romà Crespiera

2 de setembre del 2014. Entrevista a Pere Rodoreda

Les entrevistes eren obertes i més que entrevistes era "anar a petar la xerrada". No els feia preguntes directes sinó que els encaminava cap a on volia que anessin a parar. Volia que m'expliquessin vivències personals de la guerra. Però m'interessaven sobretot, els detalls més petits que m'havien de permetre fer un bon treball literari que tingués un clar rerefons històric.

Totes les persones que vaig entrevistar van estar molt contentes i predisposades a ajudar-me. Tenien hores i hores de xerrera preparades per mi. Tot i que parlaven de la guerra i m'he l'explicaven com una cosa molt llunyana que ja havien superat, a tots ells, en algun moment se'ls van negar els ulls quan parlaven d'alguna familiar pròxim.

Personalment, aquesta part va ser molt dura i em va fer adonar de la immensitat de la tragèdia humana del conflicte. Em vaig passar tardes senceres escoltant-los parlar de la seva infantesa i, molts cops, això sí, acabaven parlant de coses que no tenien res a veure amb el conflicte. En algunes cases, com va passar al Canadell, a l'entrevista vam començar sent dos i vam acabar sent vuit. Tothom tenia ganes de participar o escoltar i cada una deia la seva fins a un punt que vam acabar parlant de les Guerres Carlines. Aquesta va ser una de les majors dificultats, saber encaminar als entrevistats perquè m'expliquessin el què realment volia. Dies després de ser entrevistats, quan me'ls trobava pel poble, em deien preocupats que s'havien descuidat moltes coses d'explicar-me i que tornés a veure'ls. Els més grans ja els costava un mica enrecordar-se de tot.

Les entrevistes les enregistrava en una gravadora de veu i el primer que feia abans de començar a escriure era escoltar-les un parell de cops i prendre notes. A vegades era molt difícil entendre les situacions que em descrivien ja que donaven coses per suposades i molts detalls importants se m'escapaven el primer cop que escoltava la gravació.

Un cop tenia clar el que m'havien volgut transmetre, m'adonava de com podia canviar la història i com n'eren d'importants petits detalls clau per entendre-la. De molts matisos no en treia l'entrellat fins que anava a entrevistar alguna altra persona i aquesta m'ajudava a entendre el què m'havia explicat l'anterior entrevistat. El que no entenia no podia buscar-ho a Internet i hi va haver molts moments en els quals tenia un caos bastant gran de tota la informació que estava recopilant i veia molt difícil i gairebé impossible d'ordenar-la.

1.2.3. El redactat

Abans de començar a escriure res, vaig assistir a una sessió del club de lectura del poble d'Oló en el qual hi havia de convidat especial Llorenç Capdevila. Vaig creure interessant anar a escoltar aquest autor parlar del seu llibre i de les fases de producció d'un treball literari ja que jo em disposava a fer un cosa semblant.

He de dir també, que en aquestes dates, coincidint amb el redactat dels primers capítols del recull, estava llegint *L'ombra del vent* de Carlos Ruiz Zafón. Un llibre ambientat a la Barcelona de la preguerra que em va servir d'inspiració a l'hora de reproduir l'ambient de tensió d'aquells anys.

No em podia posar a escriure fins que no havia descobert el significat exacte de les paraules de cada entrevistat. Era llavors quan començava a escriure. Cada història tenia la seva manera de ser explicada, algunes les vaig començar pel final i d'altres pel mig.

Per escriure-les, primer feia un esbós amb la informació clarament necessària. Aquesta, sempre basada amb fets reals i sense cap mena de manipulació literària. Quan ho tenia escrit tornava a escoltar la gravació i comprovava que el què havia plasmat en el paper transmetia les paraules de l'entrevista.

Seguidament, intentava polir el missatge i convertir l'esbós, que era molt simplificat, en un treball literari. Aquesta part va ser una de les més complicades ja que els avis no em descrivien els llocs, les persones, els sentiments, la roba, el temps meteorològic... A més a més, certs elements contextuais o d'ambient se m'escapaven o eren desconeguts per mi, com ara relacions familiars, llocs, personatges...

El que vaig fer, a part de buscar les poques coses que podia a Internet i preguntar al meu avi, va ser anar als llocs que havien mencionat els entrevistats per fer-me'n una idea i poder-los descriure amb més precisió o bé, posar-me en algunes situacions per veure com es sentien i poder-les descriure. Per exemple, la Concepció em va explicar que havia hagut de córrer molta estona per un camí per escapar-se, doncs jo el que vaig fer va ser refer aquest camí corrent perquè només d'aquesta manera podria escriure bé aquesta situació. Al llarg de les entrevistes però, he après a preguntar per obtenir el tipus de resposta que jo necessitava.

D'entrevistes n'hi va haver de tot tipus, algunes de molt bones que no m'esperava i d'altres que n'esperava molt i van acabar sent no res. Tot i això, tot el que em van explicar relacionat amb la guerra està escrit en alguna història o altra. No volia passar per alt cap història o anècdota per petita o insignificant que fos. Vaig creure necessari reflectir-les totes per mostrar una visió més àmplia i real del que va passar a Oló durant la guerra.

Cada història, a part de tenir el cos central que és explicat per un entrevistat, conté detalls de context històric sobretot aportats per altres entrevistats. D'aquesta manera, les històries queden més complertes i són de més fàcil comprensió.

La lletra cursiva dins del redactat indica que la informació prové d'altres fons documentals que no són els entrevistats.

Quan estava a punt d'acabar d'escriure totes les històries que havia anat ordenant per testimonis, em vaig adonar que si les ajuntava totes, eren una de sola perfectament relacionada. La història de la Guerra Civil de Santa Maria d'Oló, 1936-1939. Juntes s'entenen, separades no. Aquí va ser un dels moments on vaig tenir més feina. Vaig haver d'ordenar cronològicament tots els fets i històries i lligar-les bé perquè no es perdés el fil conductor. De fet, aquest fil, el construeixen els personatges i el context de guerra en sí mateixa. Vaig haver de refer detalls de gairebé totes les històries per fer casar sobretot les èpoques de l'any. El redactat de la història no l'he deixat de refer i retocar fins el dia abans del lliurament d'aquest treball. Com va dir Llorenç Capdevila un llibre no s'acaba, s'abandona.

Així doncs, el resultat final, és la història d'un sol poble a partir del relat de les vivències d'alguns dels seus habitants.

1.2.4. Versions

Cap història de les escrites té un cent per cent de fiabilitat. El treball el que busca és explicar com van viure la guerra els habitants d'un poble. De persones entrevistades n'hi ha de dos tipus. Les que van viure la guerra en primer persona i m'han explicat les seves històries personals, aquestes més fiables, i les que no la van viure però saben anècdotes que han sentit explicar. Aquí és on la fiabilitat va començar a trontollar ja que alguns avis m'explicaven la mateixa història de diferent manera. Per no haver-ne de descartar cap vaig decidir incloure les dues versions indicant que eren dos punts de vista diferents d'una mateixa història.

1.2.5. Estructura

El llibre està dividit en sis capítols que l'hi donen ordre i més claredat:

- 1936, L'esclat de la guerra: només hi ha una història; L'evacuació del Convent. Aquí comença la guerra però al poble encara no en té cap raso important.
- 1936, L'entrada dels rojos: només hi ha una història, L'Arcalde i l'Església vella. Com diu el títol, hi ha l'entrada dels rojos al poble.

- 1936-1939, Els rojos al poble: aquest capítol és on hi ha més històries ja que durant gairebé tota la guerra hi va haver els rojos dominant el poble. Totes les històries d'aquest capítol tenen com a protagonistes les represàlies per part del bàndol republicà. N'hi ha 14: Un cotxe modern; La camioneta de gracioses; Vagues, clots i sots; Taques d'oli; Si em voleu matar, mateu-me corrent!; Conveniències; Caliu; Àngel Altimires; La Llenega; Més fogueres; Gent estranya; L'Ebre roig i Nova llar.
- 28 de Gener de 1939, La retirada dels rojos: conté una història; El toc de Corneta que il·lustra la retirada de l'exèrcit republicà davant de l'avanç dels nacionals. Aquí, hi ha un clar gir ideològic de les històries.
- 29 de Gener de 1939, L'entrada dels nacionals: conté sis històries; Viva Espanya y arriba Franco!; Dents d'or; La puella; Corredisses; Entre el llistó i la paret i No comerás más pan de Franco. Aquestes històries són del dia que van entrar els nacionals al poble.
- La postguerra: on hi ha set històries; El retorn de les monges; Maurici Camprubí Fornells, 1894-1939; La neteja; Reunió familiar; Explosions; La fiesta de la liberación i La promesa. Totes elles ajuden a conclouen el recull i sobretot parlen de la repressió franquista.

El narrador és extern i omniscient. Pel que fa al temps és del caràcter lineal. El temps narratiu comença el 1936 amb l'esclat de la guerra i acaba al principi de la postguerra. El temps històric coincideix amb aquest darrer. Al punt 2 del treball hi ha la contextualització, que amplia aquest apartat.

L'espai geogràfic on es situa el treball és principalment el terme de Santa Maria d'Oló tot i que no totes les històries estan únicament ambientades al poble, també hi ha alguna anècdota que passa a fora o comença a un altre poble però al final sempre s'acaba relacionat amb algun fet d'Oló. A l'apartat 2 amplio l'espai del redactat.

1.2.6. Fotografia

Un altre apartat del treball és el reportatge fotogràfic. Vaig anar a fer fotos a tots el llocs importants que surten en les narracions. Aquesta part és molt important perquè aportar veracitat al recull. Tot i això, m'interessava més trobar fotografies velles dels anys de la guerra, o bé per contrastar els canvis o per fer més autèntic el relat visual.

1.2.7. El vocabulari

El petit poble de Santa Maria d'Oló parla el dialecte del català central però amb un tret popi del poble; els olonismes, que són paraules o expressions pròpies de la població a vegades també utilitzada en entorns propers o més llunyans, amb el mateix o amb diferent significat. Aquestes són paraules molt arrelades a la cultura del poble i usades en el dia a dia dels olonencs. Com per exemple flosti que significa eina o estri qualsevol o estar enfristolat, que vol dir estar enfadat o alterat.

Els entrevistats, al ser del poble, van usar un munt d'olonismes que he volgut plasmar al llibre per fer el text més natural i per respectar el seu llenguatge propi. Quan n'uso un per primer cop ho indico amb un peu de pàgina.

Exemples d'olonismes usats al redactat: arcalde, iclesia, apriar, gracioses o vaga.

2. CONTEXTUALITZACIÓ

2.1. GUERRA CIVIL ESPANYOLA

La guerra civil espanyola va començar el 18-19 de juliol de 1936 i va acabar l'1 d'abril de 1939. Les tensions acumulades durant anys, bipolaritzades en les forces de dreta i d'esquerra, van esclatar violentament el juliol de 1936. Un cop d'estat orquestrat des de la dreta contra el govern del Front Popular esquerrà, elegit democràticament pel febrer d'aquell mateix any, va donar lloc a una guerra sagnant d'àmplies i nefastes conseqüències.

Mentre en algunes zones el cop d'Estat triomfava de seguida, en d'altres la resistència de les forces lleials a la República va impedir-ho. La guerra havia començat.

D'aquesta manera, l'Estat espanyol quedava dividit en dues zones completament antagòniques: d'una banda, l'Espanya nacional, aviat liderada pel general Franco, que va imposar un règim feixista i va reprimir durament tots els sectors esquerrans; d'altra banda, l'Espanya republicana, que es mantenia fidel a les institucions de la República, dirigides per les forces esquerranes, democràtiques i nacionalistes del Front Popular, que reprimiren els sectors dretans.

La guerra civil espanyola va tenir una àmplia transcendència internacional. En el context en què es vivia, l'època d'entreguerres, a Europa hi havia tres grans tipus d'estats: les democràcies liberals, les democràcies populars (comunisme) i els feixismes. El que es disputava a Espanya entrava dins d'aquesta lluita ideològica. Mentre els nacionals pretenien imposar un règim feixista (llavors en plena expansió a Europa), els republicans pretenien mantenir el sistema democràtic liberal, i els més radicals fins i tot pensaven en imposar el comunisme. Així, els tres grans models polítics de l'època tingueren protagonisme en la guerra espanyola. És per això que no va deixar a ningú indiferent. Uns no dubtaren a venir a lluitar a Espanya, defensant la democràcia o el feixisme; altres, enviaren suport moral o ajuts materials o militars; i d'altres s'ho van mirar de lluny, adoptant postures neutrals.

El bàndol nacional tenia un objectiu clar: acabar amb el govern d'esquerres, el govern legítim, i imposar un nou règim de dretes, conservador, de caire feixista. El seu èxit s'explica tant per la unitat de direcció política i militar que va demostrar (ben aviat el poder va ser acaparat pel general Franco), com per l'ajut decisiu de les potències feixistes, especialment de l'Alemanya de Hitler i de la Itàlia de Mussolini.

El bàndol republicà va demostrar més desunió. A nivell polític, les lluites internes entre les forces d'esquerra, partits i sindicats, van fer inviable trobar un poder unificat. A nivell militar, i durant massa temps, la resistència es trobava dividida: d'un cantó, l'Exèrcit, d'altre, les milícies populars. Els republicans, a més, estaven dividits pel que fa a l'objectiu a assolir. Uns pretenien concentrar els esforços per guanyar la guerra i posposar qualsevol tipus de transformació socioeconòmica i els altres, en canvi, els més radicals, van intentar aprofitar la guerra i l'escomesa de les dretes, per a llançar-se a la revolució social socialista.

Aquesta dispersió explica en bona part el seu fracàs. Però també ho explica l'escàs ajut internacional rebut, només recursos de la URSS d' Stalin i la col·laboració de les Brigades Internacionals, com també, per desgràcia per als republicans, pel fet que les potències democràtiques europees (França i la Gran Bretanya, al capdavant) van declarar-se neutrals, temoroses de que la guerra espanyola pogués esdevenir guerra europea i mundial.

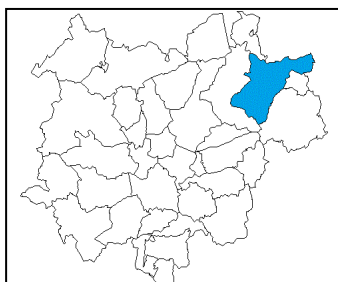
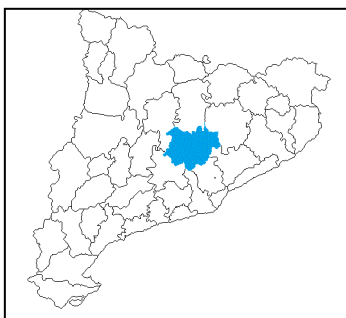
A la fi de la guerra, els nacionals de Franco van aconseguir una pau sense condicions. Va ser la seva victòria i la van aplicar sense contemplacions amb unes brutals represió. A partir de l'abril de 1939 començava a tot el territori espanyol una nova etapa de la seva història, sota la dictadura franquista. Els vençuts no caberen en la nova Espanya: la presó, els treballs forçats o la mort per als detinguts; amb sort, només la depuració, i per a molts l'exili, foren les úniques sortides que els esperava.

Les dues Espanyes quedaren reduïdes a una de sola, la dels vencedors. La guerra, en realitat, no va arreglar pas les diferències. Però només uns van poder seguir vivint amb normalitat. Els altres se'ls va fer callar. I aquesta gent va haver d'esperar molts anys per a tornar a conèixer un règim democràtic, com el que els sublevats havien destrossat amb la força de les armes.

2.2. SANTA MARIA D'OLÓ

El terme de Santa Maria d'Oló és un municipi molt gran (66,18 km²), poc poblat i molt boscos i feréstec. Està situat a l'extrem nord-est de la comarca del Bages entre Vic i Manresa. El poble, durant els anys de guerra, quedava molt aïllat. La carretera d'accés era molt dolenta i plena de revolts. No era un poble que venia de passada en el trajecte de Vic, a 25 Km, a Manresa, a 30 Km. El poble més proper era Avinyó a uns 10 Km.

Santa Maria d'Oló, el nucli de població, era concentrat i petit. Situat al vessant nord d'un turó on hi ha el Castell d'Oló, que és l'origen i el centre del poble. Per altra banda, les cases de pagès estan molt disperses i isolades per tot el terme.

Mapes de la situació de Santa Maria d'Oló. Font: Viquipèdia

Santa Maria d'Oló era un poble de l'Espanya republicana, que es mantenia fidel a les institucions de la República, dirigides per les forces esquerranes, democràtiques i nacionalistes del Front Popular. Durant tota la guerra els republicans van dirigir el poble. El dia 29 de gener de 1939 entren les tropes nacionals a Oló sense topar-se amb cap mena de resistència. La guerra a Oló es va viure sense un enfrontament directe entre els dos bàndols però sí amb un cúmul d'històries personals dels habitants.

Pel que fa a l'economia d'Oló abans de la guerra, els homes s'organitzaven en colles i feien feines de temporada com segar, batre o veremar. Les dones i la canalla de més de 8 anys anaven a treballar a les fàbriques de Cabrianes, Horta o d'altres colònies del Llobregat. El desplaçament a aquests llocs de treball s'havia de fer a peu, la situació era difícilment sostenible.

Durant la dècada dels vint del segle passat, el problema es va solucionar en bona part ja que s'establiren al poble dues fàbriques que acabaren convertint-se en la base econòmica de la població a mesura que l'agricultura anava retrocedint.

El 1920, es va instal·lar la primera fàbrica tèxtil al poble que va donar molts llocs de treball, era la fàbrica Borràs. Una altra fàbrica clau va ser la de Manuel Lòpez que feia llençols. El 1936 ja era la primera fàbrica del poble amb 166 treballadors. La manera de fer de la nova empresa va seguir el model d'una colònia. Des d'aquesta fàbrica es controlava tota l'activitat del poble: l'economia, el comerç, l'ensenyament, al religió i la política.

Vistes de Santa Maria d'Oló. Font:
Ajuntament de Santa Maria d'Oló

3. GUIA DE LECTURA

A continuació es recullen els cinc termes més importants per comprendre el recull d'històries:

Nacionals

També denominats rebels, sublevats, franquistes. D'ideologia conservadora, van protagonitzar l'aixecament contra la República, per tal d'imposar un nou règim d'arrel feixista, liderat pel general Franco. Van ser els guanyadors de la guerra.

Republicans

Defensors de la República, responen a l'agressió dels nacionals, amb la guerra i la revolució social. La manca d'unitat i l'escàs ajut internacional, expliquen la seva derrota en la guerra. Eren coneguts com els "rojos" pel bàndol nacional.

Refugiat -ada

Persona que, tot i pertànyer per ciutadania a un estat, n'ha hagut d'emigrar a conseqüència d'esdeveniments polítics i ha estat acollida en el territori d'un altre estat, sense poder gaudir dels mateixos drets que els autòctons. Els seus drets i deures són fixats en el dret d'estrangeria i en el dret d'asil previst en diverses constitucions.

Desertor

Persona que abandona un lloc, un partit, una causa, etc., que té el deure de no abandonar.

Comitè

Grup de persones elegides per una societat o un partit per a constituir una junta que té una missió, unes atribucions determinades.

4. FITXA TÈCNICA DELS ENTREVISTATS

A continuació hi ha la fitxa tècnica dels entrevistats que han fet possible el recull d'històries per conèixer i entendre més bé les seves històries.

Pere Rodoreda

83 anys. Tenia 5 anys quan va esclatar la guerra.

Fill únic.

Vivia al centre del poble, a Cal Met.

Religió Catòlica.

Era l'aprenent de sastre del seu pare, en Jaume. Durant la guerra no va poder anar a l'escola.

Maria Bertrams

83 anys. Tenia 5 anys quan va esclatar la guerra.

Eren quatre germanes i ella la més gran.

Vivia al Canadell, una casa de pagès aïllada.

Religió Catòlica.

Anava a l'escola d'Oló. Hi anava a peu cada dia.

Joan Vilar

78 anys. Va néixer durant la guerra.

4 germanes, 3 noies i ell. Era el petit.

Vivia a Cal Vilar.

Religió Catòlica.

Concepció Ollé

92 anys. Tenia 13 anys quan va esclatar la guerra.

Eren set germans, 4 noies i 3 nois. Ella era la noia més gran darrera del seu germà Miquel.

Vivia al Pardols, una casa de pagès aïllada.

Religió Catòlica.

No anava a l'escola, ajudava a les feines de casa.

Romà Crespiera

72 anys. No va viure la guerra.

Eren tres germans i ell era el gran.

Vivia a Cal Romà.

Religió Catòlica.

Núria i Angelina Ollé

72 i 70 anys. No van viure la guerra.

Eren germanes i cosines de la Ció.

Religió Catòlica.

Vivien a Ca la Treseta i anaven molt sovint al Pardols.

Joan Puiguriol

93 anys. Tenia 14 anys quan va esclatar la guerra.

Era fill únic.

Viva a Vic. Actualment viu a Oló, al Canadell, amb la seva dona, la Maria Bertrans.

Durant la guerra li van matar la mare

Religió Catòlica

6. CONCLUSIÓ

Sempre havia pensat que la història era aquella que s'explica als llibres de text. Al finalitzar el meu treball de recerca però, he descobert que hi ha una altra història, una de molt diferent a la de les dates i noms senyalats; la microhistòria.

La microhistòria té com a finalitat la investigació del passat a nivell local. Busca documentar-se sobre persones, les accions de les quals van tenir una transcendència en la història d'un poble o ciutat. Aquesta variant de la història, tot i ser menys coneguda i relativament nova, t'ajuda a entendre el període estudiat de manera més humana i real.

Al poble de Santa Maria d'Oló hi ha el carrer Maurici Camprubí. Tot i haver-hi passat mil i un cops mai m'havia parat a pensar qui era aquell home i perquè donava el nom al carrer. Maurici Camprubí, l'alcalde d'Oló durant la guerra, va ser el protagonista de molts fets que es van viure al poble, alguns fins i tot heroics. Es per això que se li fa homenatge al donar nom a un carrer.

La microhistòria, m'ha fet comprendre el present i el passat del poble d'Oló. He entès com es va viure la Guerra Civil Espanyola des del punt de vista humà i no com a fets "institucionalitzats", com sempre m'han ensenyat els llibres de text.

Des d'un inici vaig tenir clar que el meu treball de recerca no podria respondre una hipòtesi com a tal però sí que tenia un objectiu clar. Partint de fonts orals vaig voler escriure un recull d'històries del que va significar la Guerra Civil Espanyola a Santa Maria d'Oló. D'aquesta manera, no només he pogut comprovar que hi ha prou històries per fer un recull sinó que a més, al ser un poble petit, les històries s'han entrelaçat resultant-ne una de sola.

Santa Maria d'Oló va estar durant gairebé tot el conflicte sota domini de l'exèrcit republicà. Malgrat tot, mai hi va haver enfrontament directe entre el bàndol republicà i el nacional. Això, va suposar que pels olonencs la guerra fos fam, por, misèria, malalties, patiment per algun familiar que era al front,... La guerra a Oló va ser el dia a dia dels drames que patiren els seus habitants.

Amb els quatre anys que va durar el conflicte a Oló, un poble de llavors 1172 habitants, hi va haver dos assassinats. Un perpetrat pel Comitè de Torelló contra l'Àngel Altimires, que s'havia refugiat al poble on tenia família i un altre per part d'un soldat nacional contra un refugiat asturià.

Per altra banda, acabada la guerra la repressió franquista a Oló va ser especialment dura. Si es posa en relació el número d'afusellaments per cada mil habitants surt un 7,5 per mil, la xifra més alta de tot el Bages tenint en compte que la mitjana de la comarca va ser de 1,5 per mil. Vuit olonencs van ser afusellats al Camp de la Bota començant per Maurici Camprubí Fornells, l'alcalde durant la guerra, els quatre components del Comitè dels rojos; Fèlix Noguerola Santaeularia, Francesc Santamaria Casas, Salvador Crespiera Quintana i Lluís Puignero Iglesia i quatre pagesos amb ideologies contràries al nou règim; Josep Vilanova Vila, Ramon Rafart Oller, Pius Rodoreda Jubany i Pere Turigas Armaña. Molts d'ells, van ser acusats culpables de la mort de l'Àngel Altimires, un assassinat dut a terme pel Comitè de Torelló.

A la vegada, també he de dir que realitzar un treball d'investigació d'aquestes característiques m'ha acabat fent coneixedora d'un ampli ventall de termes que s'utilitzaven durant la guerra per designar situacions i definir persones o coses tals com desertor, refugiat, Comitè o aval. També he acabat familiaritzada i tenint cert bagatge sobre la toponímia d'Oló, la qual abans d'iniciar el treball desconeixia. Saber utilitzar aquest vocabulari correctament ha estat clau a l'hora de poder-me entendre amb precisió amb els entrevistats, i així reproduir amb més fidelitat les seves històries.

Respecte les històries, cal dir que no pretenen ser un recull amb un exacte i precís rigor històric. Els fets dels quals parla són totalment subjectius a les persones entrevistades tenint en compte també, que quan van viure la guerra eren molt petits i tenien una òptica molt diferent a la d'un adult, veien el que passava des del seu punt de vista molt particular.

La meva intenció era escriure un recull d'històries des del punt de vista subjectiu dels propis olonencs, per saber com van viure i patir "la seva guerra". Això és el que converteix aquest recull en un treball literari emmarcat dins d'un rerefons històric i verídic.

A la vegada, al escriure aquest recull de relats he sentit la responsabilitat de tenir a les meves mans la tinta que hauria de permetre recuperar la memòria històrica d'un seguit de persones que han decidit explicar-me unes vivències personals, moltes vegades íntimes o dures de recordar. El fet de combinar història i literatura m'ha fet adonar del pes que recau sobre aquell que escriu les línies del passat. De fet, tal i com explicava a la introducció, els relats de personatges com els que apareixen en aquest recull tendeixen a caure en l'oblit i per tant a desaparèixer. M'he adonat que la complexitat d'escriure un "llibre", encara que no sé exactament si s'ha de qualificar com a tal, és

enorme. Un projecte d'aquesta envergadura m'ha fet adonar que l'afirmació "un llibre no s'acaba, s'abandona" és totalment certa.

Suposo però, que allò més impactant, ha estat comprendre que la guerra la vam perdre tots. El treball m'ha demostrat que en aquella guerra tots els espanyols vam ser vençuts tot i que hi va haver un bàndol vencedor; les pèrdues moral i els danys de la ferida, encara per tancar, han deixat un clar llegat en la història del segle XX i XXI a Espanya.

En el cas concret de Santa Maria d'Oló, a les víctimes del conflicte i a les de la posterior repressió cal sumar-hi les pèrdues materials i de patrimoni cultural i artístic. Dos dels capítols del llibre versen sobre la destrucció de les obres d'art de l'església. Pèrdues com aquesta, encara ara avui perduren i ens fan ser a nosaltres també, perdedors.

És per això que he volgut dedicar aquest treball a tots els que van perdre la guerra. Una guerra no té mai guanyadors. Tothom hi acaba perdent.

7. BIBLIOGRAFIA

Fonts Orals

- Entrevistes a:

26 i 27 d'abril del 2014. Entrevista a Pere Rodoreda

17 i 18 de maig de 2014. Entrevistes a Pere Rodoreda

31 de maig de 2014 Entrevista a Pere Rodoreda

2 de Juliol de 2014. Entrevista a Joan Puigoriol i Maria Bertrams

23 de juliol del 2014. Entrevista a Concepció Ollé

1 d'agost del 2014. Entrevista a Núria Ollé i Angelina Ollé

21 d'agost del 2014. Entrevista a Joan Vilar

31 d'agost del 2014. Entrevista a Romà Crespiera

2 de setembre del 2014. Entrevista a Pere Rodoreda

(Veure a l'annex 2).

Llibres consultats

- Solé i Sabaté, Josep M. *La Repressió Franquista a Catalunya 1938-1953: Catalunya sota el franquisme I*. 2a ed. Barcelona: Edicions 62, 2003
- Ferrer, LL., Bargalló, J., Bujons, D., Camprubí, M., Canamasses. J., Güell. À., et al. *Oló: Un poble una història*. 1a ed. Moià: Associació Castell d'Oló.

Documents en suport electrònic

- Antonio Guerra. "La guardia mora de Franco " [online] . El Faro Digital, 2013. Disponible a < <http://elfarodigital.es/antonio-guerra/133799-la-guardia-mora-de-franco.html>. [Consulta: 02-08-2014]

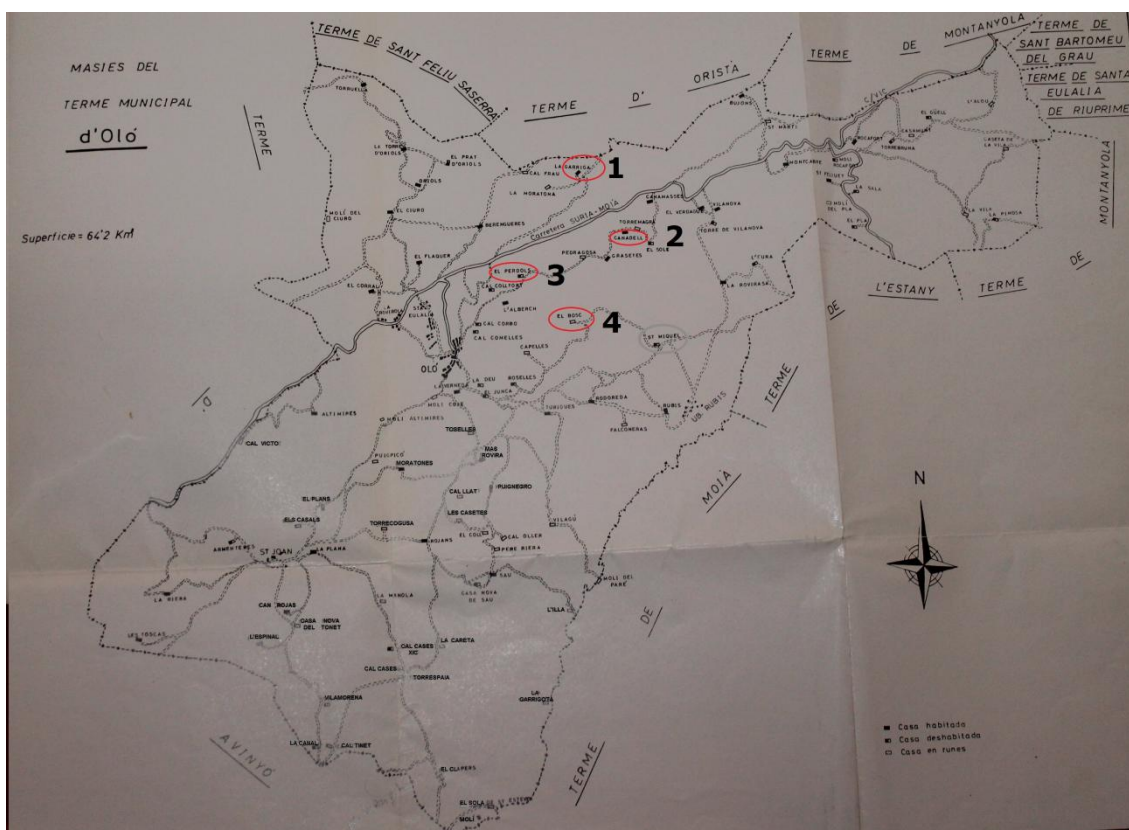
- Ajuntament de Santa Maria d'Oló. [online] Disponible a <http://www.olo.cat/catala/> [Consulta: 18-05-2014]

- Ferran Sánchez i Agustí, *Claret i Sallent*. [online] Tinet Webfàcil. Disponible a <http://webfacil.tinet.org/my/145278>. [Consulta: 02-07-2014]

- Julià Buxadera i Vilà. *La Guerra Civil Espanyola (1936-1939)* [online]. Buxaweb, 1998 Disponible a <http://www.buxaweb.com/historia/temes/escat/guerracivil.htm> [Consulta: 28-11-2014]

8. ANNEX

ANNEX 1

Mapa del terme de Santa Maria d'Oló, amb la situació de les masies citades al recull d'històries.

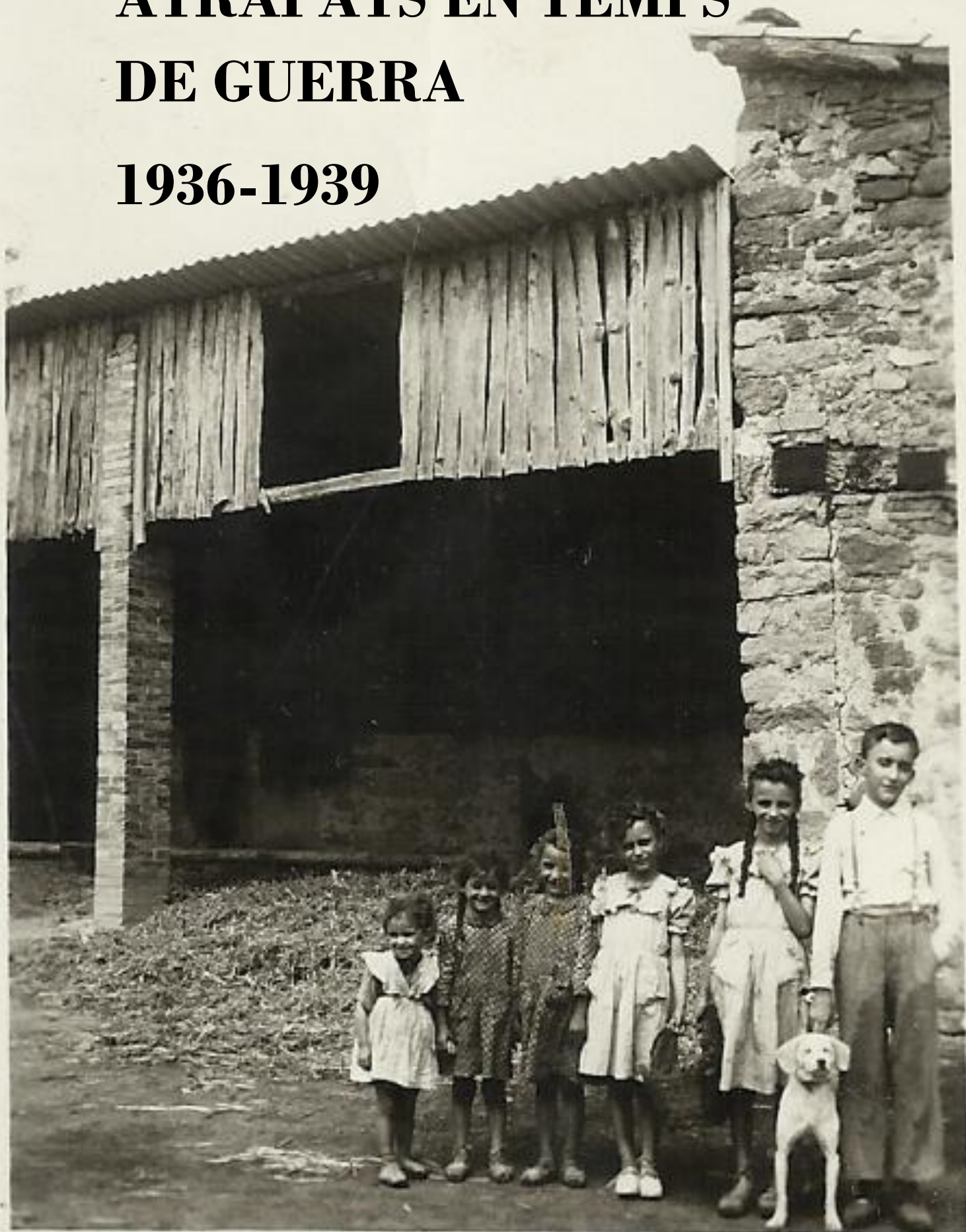
1. La Garriga
2. El Canadell
3. El Pardols
4. El bosc

ANNEX 2

Gravacions dels entrevistats. (Consultar en suport digital).

**ATRAPATS EN TEMPS
DE GUERRA
1936-1939**

*Venceréis, pero no convenceréis.
Venceréis porque tenéis sobrada
fuerza bruta; pero no convenceréis,
porque convencer significa
persuadir. Y para persuadir
necesitáis algo que os falta: razón y
derecho en la lucha.¹*

Miguel de Unamuno

---

¹Amb aquestes paraules Miguel de Unamuno acabava la seva última gran lliçó a la Universitat de Salamanca. Deu dies més tard Franco firmava la seva destitució. Va morir el 1936 en arrest domiciliari.

A tots els que van perdre la guerra.

Índex

Capítol I	5
1936, Esclat de la guerra civil	5
L'EVACUACIÓ DEL CONVENT	5
Capítol II	8
1936, Entrada dels rojos.....	8
L'ARCALDE I L'ICLESIA VELLA	8
Capítol III	10
1936-1939, Els rojos al poble	10
UN COTXE MODERN	10
LA CAMIONETA DE LES GRACIOSES.....	15
VAGUES, CLOTS I SOTS	16
TAQUES D'OLI	17
SI ME VOLEU MATAR, MATEU-ME CORRENT!.....	20
CONVENIÈNCIES.....	21
CALIU	23
ÀNGEL ALTIMIRES	24
EL QUARTO DE LA TINA	26
LA LLENEGA.....	29
MÉS FOGUERES.....	30
GENT ESTRANYA	31
L'EBRE ROIG (novembre de 1938)	32
NOVA LLAR	33
Capítol IV	36
28 de Gener de 1939, La retirada del rojos.....	36
EL TOC DE CORNETA	36
Capítol V	39
29 de Gener de 1939, L'entrada dels nacionals.....	39
VIVA ESPAÑA I ARRIBA FRANCO!.....	39
DENTS D'OR	41
LA PUELA	42
CORREDISSES	44
ENTRE EL LLISTÓ I LA PARET	44

NO COMERÀS MÁS PAN DE FRANCO	45
Capítol VI	47
La postguerra.....	47
EL RETORN DE LES MONGES.....	47
MAURICI CAMPRUBÍ FORNELLS, 1894 – 1939	47
LA NETEJA	49
REUNIÓ FAMILIAR.....	50
EXPLOSIONS.....	52
LA FIESTA DE LA LIBERACIÓN.....	53
LA PROMESA.....	54

Capítol I

1936, Esclat de la guerra civil

L'EVACUACIÓ DEL CONVENT

Al poble de Santa Maria d'Oló sempre havien guanyat les dretes. L'empresa que havia portat la fàbrica tèxtil de l'Hemalosa, que havia donat feina a molts Olonencs, condicionava molt la política de la gent del poble. L'amo, Manuel Lopez, era d'Unió Democràtica².

Al començament de la guerra es va fer un Comitè entre quatre pagesos i algun obrer de la fàbrica Borràs que no eren afins a la política de l'empresa i d'aquesta manera Maurici Camprubí Fornells, un pagès de la Roviola d'uns 43 anys, es va presentar a les eleccions i va ser elegit alcalde d'Oló³.

Era el capvespre, el sol començava a amagar-se rere els Pirineus quan les onze monges del convent de Santa Maria d'Oló van sentir el so del camió vell i petit que les venia a buscar.

- Jo no tinc cap problema en treure-les del convent Maurici, però m'ha d'acompanyar durant tot el viatge. No vull problemes ni cap responsabilitat. – va murmurar entremig de la boira en Jep Quirot, un home alt i prim, que era el conductor.

En Maurici, que era un home molt religiós i que alhora simpatitzava amb els rojos, no va tardar gaire en acceptar d'acompanyar les monges durant tot el trajecte. Faria de mediador si es trobaven amb algun Comitè dels rojos i tenien problemes.

Tres monges vestides amb els seus hàbits negres, llargs fins als turmells, carregaven una petita maleta de mà a cada braç. Amb pas neguitós i una rere l'altra, van començar a pujar dalt del camió d'en Jep. Aquell tros de ferralla era l'únic camió que hi havia al poble. Les siluetes poc definides de les monges es confonien entre la foscor d'aquella nit sense lluna. Quan ja estaven tots dalt del vehicle, aquest va arrencar amb un fort estrèpit. El motor espetegava com mai mentre deixaven enrere el poble d'Oló.

---

² Partit català fundat l'any 1931 d'ideologia democristiana.

³ Font oral extreta de Joan Vilar.

Vivien al convent situat al Carrer Major, al començament de la Costa. La pendent més dreta d'Oló per on tothom pujava i baixava de dalt el poble. Una baixada que durant l'hivern es cobria de gel i on molta gent s'hi havia trencat algun o altre os. La casa l'havia comprat el rector per 400 ptes. (2,5 euros) el 1892 i dos anys més tard la qualificaven de mala compra per les obres que s'havien de dur a terme i que valdrien entre 300 i 400 duros, una fortuna en aquells temps. El 15 de novembre de 1901 la Congregación de hermanas Terciarias Descalzas del Carmen s'instal·laven al convent.

La casa era llarga i estreta, feia 34 pams d'amplada i 68 de llargada i tenia dos pisos. Al primer hi havia dues sales bastant grans i al segons les habitacions de les monges⁴

Carrer de Sant Antoni "La costa". Fotografia: autora del treball.

El convent de les monges. Fotografia: autora del treball.

⁴ Ferrer, LL., Bargalló, J., Bujons, D., Camprubí, M., Canamasses, J., Güell, À., et al. *Oló: Un poble una història* (1a ed). Moià: Associació Castell d'Oló. Pàgina 141.

Totes onze eren conscients que la majoria de rojos eren anticatòlics, que cremaven esglésies i convents i que fins i tot havien matat alguna monja. Tenien por del què els podria passar si continuaven vivint al convent. Pocs dies després del començament de la guerra es van reunir per organitzar la fuga. Sabien que comptaven amb l'ajuda d'en Jep i l'alcalde i això les tranquil·litzava. Havien de fugir el més aviat possible, abans que entressin els rojos.

Cinc dies més tard en Jep i Maurici Camprubí feien l'últim trajecte a les dues del migdia per evacuar el convent. Eren tres les monges que quedaven, una, la més jove, estava espantada i les altres dues la intentaven calmar. Van pujar els cinc al camió i van sortir del poble mentre alguna dona els espiava des de la finestra tot rentant els plats del dinar.

Al poble només van quedar-hi dues monges. Primer es van amagar a cal Ramonet i després a cal Jep Quirot. Al cap de poc temps, van decidir llogar un pis a cal Borra, que actualment és cal Daniel. Malgrat que tot el poble sabia on estaven amagades, mai ningú va dir res.

Capítol II

1936, Entrada dels rojos

L'ARCALDE⁵ I L'ICLESIA VELLA⁶

Era de matinada. Tres cops secs varen fer tremolar la porta de cal Music. Dins regnava el silenci. Tothom semblava dormir. Al cap d'uns segons els cops es van repetir. Ara eren més forts.

- Truquen a la porta...– va xiuxiuejar dolçament la dona de l'alcalde a la seva orella.

L'alcalde es va despertar estranyat preguntant-se qui devia ser a aquelles hores. No es va posar les sabatilles i amb pijama va anar a obrir. El terra era fred i el contacte amb aquest i les plantes dels seus peus, el va fer estremir. Va acostar-se a la porta massissa de fusta amb pas ferm. La va obrir amb una grinyol i rere aquesta hi havia plantats dos homes del poble que esbufegaven i semblaven molt cansats. La suor els regalimava des del front fins la barbata. Portaven notícies i el neguit els bullia a la sang.

- *Alcalde* els rojos han arribat i volen cremar *l'iclesia!* – va mig cridar un.

Maurici, que era un home valent de fe cristiana i gens covard, va anar a l'armari on guardava l'escopeta. Reposava a dins, sota una manta vella i esfilagarsada. La va apartar amb un sol braç i la pudor a resclosit va envair l'interior del moble. L'arma jeia sobre la fusta des de feia temps i semblava demanar-li a crits que la tragués d'allà dins.

Sense pensar-s'ho ni un segon la va agafar i va començar a córrer en direcció dalt el poble sense escoltar els crits de la seva dona. Vivia amb ella i els seus dos fills a la Rovirola, un carrer de cases situat a les afores del poble bastant allunyat del nucli antic, on es trobava l'església.

Va fer-se camí entremig de la poca gent que rondava pel poble intentant evitar aquelles mirades encuriosides que es clavaven sobre les seves mans. Unes mans grosses que sostenien l'escopeta sense tremolar ni un xic.

---

⁵ Olonisme que significa alcalde

⁶ Olonisme que significa església.

Va enfilem Costa amunt tan ràpid com va poder. Va arribar-hi poc abans que els rojos i es va plantar davant la gran porta de ferro esperant sense cap por.

Entrada principal de l'església d'Oló. Font: Ajuntament de Santa Maria d'Oló

- Qui tingui collons, que passi! Que aquí es quedarà!⁷ – va etzibar l'alcalde amb veu ronca i segur d'ell mateix als pocs soldats rojos que venien amb la intenció de cremar l'església.

Aquests, en veure que algú els plantava cara, van marxar escapats. Aquella dia, Maurici Camprubí, va salvar l'església vella de dalt el poble.

---

⁷ Reproducció literal de les paraules de l'entrevistat (Pere Rodoreda).

Capítol III

1936-1939, Els rojos al poble

UN COTXE MODERN

A cada poble hi havia un Comitè de rojos. El Comitè d'Oló actuava als pobles veïns i els dels pobles més pròxims actuaven a Oló. D'aquesta manera la gent no s'assabentava de les bestieses que feien els del Comitè del seu propi poble que molts cops era format per amics, familiars o simplement coneguts⁸.

A la Concepció Ollé tots li deien Ció. Vivia al Pardols. El seu pare, en Joan, era l'hereu i tenia molts germans. Aquest, malauradament, s'havia mort durant la guerra afogat en una gola feréstega de la Gavarresa. Tot i això, els del Comitè dels rojos, el tenien a la llista negra com a home desertor que havien d'assassinar.

La Francisca, la mare de la Ció, era la jove d'aquella masia que a ulls nus semblava petita. Quan t'hi endinsaves et rebia una sala enorme i seguidament un fotimer d'habitacions. Aquella casa, que estava força allunyada del poble, tenia quatre plantes i encabia una munió gent. La Ció recorda perfectament la malícia que els del Comitè dels rojos li tenien a ella i a la seva família al tenir refugis a dins la masia on amagaven desertors.

Vista frontal de la casa del Pardols. Fotografia: autora del treball.

---

⁸ Font oral extreta de la Ció.

Tot i ser una família molt pobre, la Francisca mantenia set fills, dos avis i tots els refugiats que eren molts i gairebé tots germans del seu difunt espòs. Ella, se'ls estimava moltíssim.

Fotografia antiga de la família del Pardols. La quarta nena començant per la dreta és la Ció. La Francisca és la segona dona començant per l'esquerra. Al seu costat hi ha el seu difunt espòs. Font: Família Ollé.

Era una tarda xafogosa de finals de setembre. Els grills cantaven prop del Pardols quan un cotxe modern per l'època va aparcar al costat del cobert on hi havia els pallers. Era inusual que per aquelles contrades en voltés algun.

Dalt del cotxe hi havia quatre homes amb uniforme. Venien d'un Comitè de prop de Navarcles i sabien que dins del mas hi havia refugis. Algú els hi ho havia explicat i anaven ben orientats.

Varen baixar del cotxe tancant les portes rere seu amb un cop sec. La Francisca estava sorgint i la Ció escombrava l'enorme sala que et rebia sempre rere l'entrada amb una càlida i acollidora benvinguda.

Els quatre homes, bruscament i com bestioles, es van esmunyir cap dins la casa trepitjant fort les enormes lloses de pedra que formaven unes escales que conduïen a una porteta de fusta. L'entrada principal. A cada banda de les escales hi havia una paret arrebossada que impedia l'entrada de llum. Era tèntrica però alhora tenia el seu encant.

L'entrada del Pardols. Fotografia: autora del treball.

Van entrar al Pardols sense molestar-se a trucar a la porta. Era oberta. Dos dels homes eren molt alts i cepats i van haver d'encongir-se per travessar la porteta. A la cara se'ls veia reflectit l'odi i la rancúnia.

Van saludar amb to burleta i seguidament un dels homes, que lluïa un bigoti negre i espès, va fer una passa endavant i es va dirigir a la mare de la Ció:

- Per què no han anat a la guerra tots els desertors que hi ha en aquesta casa? On teniu les armes amagades? Sabem que teniu refugis.

Els del Comitè volien fer parlar a la Francisca però ella va negar-ho tot dient que no sabia res. Enfadats van dir que s'emportarien a la Ció, la germana més gran, a declarar a l'ajuntament d'Oló.

La Francisca no ho volia de cap manera, però tan si com no, els dos homes més corpulents la van agafar amb fúria un per cada braç i se la van emportar.

Van sortir els cinc de l'interior la casa i la van fer entrar dins del cotxe amb una empenta. Mentre arrencaven, la Ció va mirar per la finestra i va veure com la seva mare plorava desconsoladament tot bressolant la seva germana més petita que encara no tenia els tres anys. Es deia Rosa.

Als deu minuts de camí, van arribar al trencant del poble, però el conductor va passar de llarg. La Ció va notar que li faltava l'aire. Se l'emportaven. Tremolava i tenia massa por per poder preguntar on anaven. Van passar per la Rovirola, una carrer de

cases situat a les afores del poble en direcció Artés. Es van parar al revolt de davant de cal Music. L'última casa del carrer, on vivia Maurici Camprubí, l'alcalde. Una casa força gran que semblava estar ensotada sota al mateix carrer.

El revolt i la casa de cal Music. Fotografia: autora del treball.

El conductor i l'home del bigoti van baixar per la rampa que conduïa a l'entrada de la casa a dir alguna cosa important al Maurici. La Ció, entaforada entre aquells dos homenots que gairebé tocaven al sostre del cotxe, no es podia ni moure. La tenien ben amarrada un per cada braç perquè no s'escapés. De reüll intentava observar que estava passant a fora.

Al cap d'uns minuts, els dos homes del Comitè pujaven la rampa acompanyats de l'alcalde. Quan van ser al costat del cotxe, en Maurici va mirar-la als ulls a través del vidre de la finestra. El vidre estava tres dits abaixat i encara estava brut de la pluja de fang de feia tres dies.

- D'on l'heu tret aquesta? – va dir l'alcalde al conductor assenyalant la Ció amb el cap.
- És del Pardols. – va afirmar l'home.
- Deixeu-la anar. – va respondre Maurici amb veu seca i clara.

Els dos homes que la retenien la van fer sortir del cotxe i la van deixar anar de mal grat i amb una clar sentiment de repugnància allà mateix, a cal Music.

La Ció estava tant espantada que només pensava en fugir lluny d'aquells homes. Va començar a córrer pel costat de la carretera que conduïa al poble mentre els deixava

enrere discutint. Els dos homes que l'havien retinguda fins llavors, li van fer una última mirada que va semblar penetrar-li fins el fons de l'ànima. Els talons li tocaven al cul. No podia córrer més. Va passar pel costat del trencant del poble i llavors es va adonar que si continuava per la carretera la tornarien a agafar. Sense parar ni un sol moment va enfilar-se per les muntanyes de cal Putxet. Allà el cotxe no la podia seguir. Pujava a gates per no ser vista i relliscava una i altre vegada amb la sorra fina d'aquella pendent tan dreta. El vestit se li va entortolligar amb uns esbarzers i sense tenir temps a parar-se, va fer una estrebada. La faldilla se li va esquinçar de més d'un lloc. Tot i això, en aquells moments allò era el que menys li importava.

Quan va arribar a dalt ja no podia esbufegar més. Semblava que el fetge li hagués de sortir per la boca i el cor li ressonava dins del cap. Els homes no la seguien. A dalt del turó es va veure salvada i va ser llavors quan va parar per primer cop.

Encara li quedava un bon tros de camí fins a casa. Va baixar d'una revolada fins a Sant Sebastià i des d'allà ja va veure el Pardols.

La casa del Pardols vista del darrera, tal i com es veu baixant de Sant Sebastià. Fotografia: autora del treball.

La seva mare estava al paller plorant. Quan la va veure va córrer a abraçar-la. Es van llançar una als braços de l'altre i aquella por que havien passat es va fondre entremig de sanglots. La Ció llavors tenia 13 anys i encara era una nena.

Al Pardols passaven gana. Els dos avis que havien de cuidar no podien treballar, eren massa grans, i ella i els seus germans s'encarregaven de l'horta del Pardols, uns horts que tenien a baix la riera lluny del mas. La Ció anava a llaurar amb la burra més d'un cop per setmana.

Sempre collien moltes mongetes seques del venemà. El seu avi les posava dins d'un cova alt i estret fet de vímet procurant que no en caigués cap. La Francisca, al vespre, enviava a tots els seus fills a desgranar-les. Tot i ser una feina pesada a la Ció li agradava. Estaven tots junts. Reien i xerraven.

La nit abans de la visita dels del Comitè ja en tenien una saca plena. L'havien guardat dins del cobert rere els pallers, on ara eren dretes la Francisca i la seva filla. El racó era buit i no van saber mai qui els hi havia robat. La seva mare estava desesperada. Tenia molts homes a qui alimentar.

Aquell dia la Ció es va quedar a casa i no la van tornar a buscar.

LA CAMIONETA DE LES GRACIOSES⁹

A Sallent hi vivia un oncle del Ramon Vilar Colomer. El Ramon vivia a una casa molt gran que estava un xic allunyada del centre del poble i que rebia el nom de la família; cal Vilar. Aquest oncle era el capellà de l'església de Sallent, un poble situat vora Manresa on hi havia un Comitè molt temut que el buscava per matar-lo.

A les sis del matí una camioneta de *gracioses* sense sostre feia la seva primera parada davant la porta de la casa on vivia el capellà. El conductor, sense baixar de la camioneta ni parar el motor, al cap d'uns minuts ja tornava a arrencar.

El capellà feia estona que l'esperava nerviós rere la porta de casa seva. Anava molt abrigat i portava una maleteta de mà només amb els objectes de primaríssim necessitat. Quan la camioneta va estar aparcada, el capellà va saltar àgilment cap dins i es va estirar entre els caixons de *gracioses*. Amb una mà va donar un copet al terra del vehicle i el conductor va saber que ja havia carregat l'home i que ja podien marxar direcció Santa Maria d'Oló.

---

⁹ Olonisme que significa gasoses.

Les gracioses no paraven de xocar unes amb les altres. La carretera, que era molt dolenta i plena de revolts, les feia dringar. Estava entremig d'aquestes i no es podia moure, tan sols podia mirar el cel. S'estava congelant. El trajecte, que no era gaire llarg, se li va fer etern. A la fi, la camioneta va alentir la marxa fins que es va parar. Ja es feia de dia quan el camioner el va ajudar a sortir i el va deixar a davant de cal Music. Els dos homes es van mirar amb complicitat.

- Tu no em coneixes de res i mai t'he portat fins aquí. – va dir el conductor al capellà tot acomiadant-se'n.

El Maurici l'esperava dret a l'entrada i la seva dona li havia preparat una sopa calenta que el va refer amb un moment. A fora feia un fred que pelava. Era ple hivern.

El capellà es va estar tot el dia fins que es va fer fosc amagat a cal Music. A la nit, el Ramon Vilar, que no havia hagut d'anar a la guerra perquè ja era gran, el va anar a buscar i van marxar els dos a peu fins a cal Vilar. On va estar-s'hi fins que es va acabar el conflicte.

Durant aquells miserables anys de guerra, a cal Vilar va néixer el Joan, el fill del Ramon. I com que abans creien que un nen s'havia de batejar el més aviat possible i a la casa hi vivia un capellà, poques hores després del seu naixement, el Joan ja estava batejat.

La cerimònia va ser llarga i no va faltar-hi de res. El gra de sal a la boca del Joan, la bufada del capellà a la cara del nadó...Un bateig amb tots els ets i uts de l'època.

VAGUES¹⁰, CLOTS I SOTS

Amb l'entrada dels rojos al poble, els propietaris de les masies que tenien bestiar, amagaven els ramats en sots ombrívols, clots feréstecs o vagues fosques difícils de trobar. Tenien por que els soldats en passar s'emportessin caps de bestiar per menjar.

A la casa de pagès de la Garriga hi vivia un matrimoni amb les seves filles. L'home de la Garriga tenia les mules i el ramat de xais sota una vaga molt amagada prop de

---

¹⁰ Olonisme que significa obagues.

la masia d'Obertes. Era fosca i humida. Cada dia al matí anava a veure el bestiar i li donava menjar.

Aquell dimarts era ja migdia quan va emprendre el caminet que conduïa a la vaga. Feia molta calor però els roures i les alzines del bosc que envoltaven el camí eren ufanosos i feien ombra a gairebé tot el trajecte. Va arribar-hi al cap d'una bona estona. Els xais estaven arraconats i les mules s'espantaven les mosques entre elles amb les cues. Unes cues que no semblaven descansar mai durant els mesos de més calor.

Després d'apriar-lo¹¹ va voler anar a veure una seva germana que era viuda amb quatre fills ja grandets que vivien a la Rierola, una masia situada al la vora de la Gavarresa.

De camí a la Rierola, prop de la vaga, es va trobar un grup de soldats rojos. No eren gaires però anaven tots armats. L'home els va dir que anava a veure una seva germana i que havia de travessar la Gavarresa. Ells pensant-se que era un espia li varen barrar el pas bruscament. L'home, que era molt tossut, va insistir i en veure que els soldats no li feien cap mena de cas, va disposar-se a travessar.

Un dels soldats va agafar el fusell i li va clavar dos trets a l'esquena que van ressonar sota el sot espantant el bestiar. El vell de la Garriga va caure estès al terra. Era mort.

***

L'home de la Garriga va anar a apriar el bestiar a la vaga i va veure com uns soldats rojos se li emportaven un xai. L'home, que carregava una escopeta, els va plantar cara tot replicant i un dels soldats li va clavar dos trets a l'esquena. El van matar.¹²

TAQUES D'OLI

Els del Comitè, no van deixar d'anar al Pardols durant tota la guerra.

Van arribar a la masia que encara no era clar. La rosada cobria l'herba fresca d'aquell matí fosc de tardor. La Ció va reconèixer el cotxe de seguida d'on en va baixar l'home

---

¹¹ Olonisme que significa cuidar el bestiar i alimentar-lo.

¹² Segona versió de la història anterior.

del bigoti acompanyat d'un home gros i jove que no havien vist mai. Anaven amb abrics d'hivern gruixuts, llargs fins a sota els genolls. L'aire a aquelles hores era molt fred.

Van entrar sense trucar a la porta i van saludar amb aquella burleta de sempre. Dotze parelles d'ulls se'ls van clavar al damunt amb timidesa i espant. Dins la sala gran l'aire es va enverinar de por.

Van agafar a la Ció i a la seva mare i amb crits les van fer sortir a fora. Van baixar les escales de pedra de tres en tres i ja a fora les va rebre una alenada d'aire gèlid que va fer esbullar els cabells de la Ció. Les dues dones estaven dretes al mig de l'era, al costat dels pallers i del cobert, on feia mesos que no batien. Mortes de fred i de por.

Cobert on hi havia els pallers. Just al davant hi havia l'era. Fotografia: autora del treball.

- On son les armes? – va preguntar amb odi l'home del bigoti.

La seva mare els repetia una i altra vegada que no en tenien d'armes, ni una. Els mirava fixament als ulls amb l'esperança que reflectissin la sinceritat de les seves paraules. L'home que l'acompanyava encara no havia dit res. Estava dret com un estaquirot observant-les fins que va afirmar saber del cert que tenien les armes amagades entremig dels pallers.

Sorpreses per la gran mentida i imaginació dels dos homes, un calfred els va recórrer l'espina. L'home jove es va acostar a la Francisca i li va donar una empenta. Va caure al terra, sobre la sorra mig congelada, que era dura i no va parar ni mica el cop.

Després, tots dos s'hi van abaronar i li van començar a donar puntades de peu amb ràbia, sense tenir en compte la seva fragilitat. Li deien que s'aixequés sense parar de donar-li cops. Com va poder, i entremig d'aquella munió de puntades de peu, es va posar dreta. Tambalejava de mala manera i li sagnaven el llavi i el nas.

Després van tirar a la Ció. Va caure i va donar-se un cop al cap amb el terra fred. L'impacta la va deixar atordida uns segons fins que la primera puntada de peu que va rebre al mig del ventre la va deixar sense respiració. La volien obligar, com havien fet ja amb la seva mare, a aixecar-se mentre la colpejaven amb odi i menyspreu. Els cops eren cada cop més forts. Al final, amb penes i treballs, va aconseguir posar-se dreta.

Al Pardols, durant els llargs mesos d'hivern mataven porc dos o tres cops. A l'estiu la carn es feia malbé i no podien fer la matança. Al mas estava envoltat d'oliveres que els proporcionaven l'oli per tot l'any. Aquest, el guardaven dins d'una caixa grisa i grossa de zenc. Un cop tenien el porc mort, posaven les costelles i les botifarres, ja cuites, dins d'uns enormes pots de vidre verd, les submergien en el mateix oli amb el que ho havien cuit i en feien el confitat. El confitat es conservava molt de temps i els alimentava durant molts mesos.

Els dos homes, encara no estaven prou tips de mofar-se d'elles quan van decidir entrar a la casa per sortir-ne amb dos pots de confitat. Un de costelles i un de botifarra. Eren els dos últims que quedaven als prestatges del rebost i amb els que la família havia d'acabar de subsistir fins a principis d'hivern. L'home del bigoti va ser el primer en arribar on eren elles, a l'era prop de la pallissa, i també d'obrir el pot llardós que havia carretejat amb prepotència des de dins. Pocs segons més tard arribava l'altre i es col·locaven els dos just davant seu.

De dins dels pots en van treure totes les costelles i botifarres. Moltes se les van cruspir o potinejar allà mateix i la resta les van tirar pel terra. Els dos homes, que no tenien gens de presa, reien en veure les cares de la Ció i la Francisca que ja preveïen la fam que passarien. Quan se'n van cansar, es van aixecar per disposar-se a marxar. Els dos tenien la panxa rebotada sota l'abric que semblava apunt d'esquinçar-se i fer volar un o dos botons. S'havien tacat d'oli de dalt a baix.

El motor del cotxe se sentia ja llunyà quan, mare i filla, es van abraçar dèbilment. Se sentien masegades. Aquella mateixa tarda el cos se'ls omplia del morats i el cor de ràbia. Una setmana més tard, després d'haver canviat del blau al groc, encara eren visibles.

SI ME VOLEU MATAR, MATEU-ME CORRENT!

Pere Bertrams va néixer al Canadell, un masia del terme municipal de Santa Maria d'Oló situada a quatre quilòmetres del poble. Era un home petit i panxut, capellà del convent dels claretians de Vic. Ell i tres homes més, eren els únics que sabien on estava amagat el cos i les relíquies del Pare Claret. *Un home nascut a Sallent el 23 de Desembre de 1807 que vas ser predicador, fundador de l'orde dels Claretians, arquebisbe de Santiago de Cuba i confessor de la reina Isabel II. Era conegut com El Santet entre els seus amics. Va morir al monestir de Fontfroide el 1870 i el 1897 van traslladar les seves restes mortals al Temple de Sant Antoni Maria Claret de Vic, casa mare dels ordres claretians on actualment hi ha el seu sepulcre.*¹³

En començar la guerra, els Claretians de Vic van veure la necessitat d'amagar les despulles del Pare Claret perquè no fossin profanades pels rojos.

Pere Bertrams va saber que els rojos el buscaven perquè volien que revelés on estaven amagades les restes del Pare Claret i va ser llavors quan va decidir fugir de Vic amb el cotxe de línia del Tià i refugiar-se al Canadell.

Els rojos no van tarda gaire a intuir que Bertrams podia estar amagat al Canadell, la casa on havia crescut, i allà es van presentar al cap de pocs dies.

El Canadell era una casa molt gran envoltada de camps, horts, coberts i bestiar. Quatre rojos ben armats es van quedar a fora fent guàrdia per si Pere aconseguia escapar per alguna de les nombroses portes que hi havia a la casa. Mentrestant, la resta de soldats van entrar a dins i van registrar-ho tot. Tot i estar amagat a un dels racons més foscos de la casa, després d'una llarga estona, el van trobar. Els soldats el van arrossegar fins a fora. Un cop allà, l'oficial, amb crits i cops, el va obligar a revelar on eren amagades les despulles del Pare Claret però Pere s'hi negava una i altra vegada.

Els soldats farts i furiosos amb Pere i el seu silenci van amenaçar-lo de mort i se'l van emportar. Van caminar durant poc més d'una hora fins arribar a Fontfreda, un coll situat a mig camí de Vic. Allà li van demanar per últim cop si volia dir on eren el cos i les relíquies del Pare Claret, però Bertrams s'hi va negar per darrer cop.

- Per última vegada, on és el cos? – va cridar un dels soldats apuntant-lo amb el fusell.

---

¹³ Claret i Sallent, <http://webfacil.tinet.org/myp/145278>.

- Si em voleu matar, mateu-me corrent...¹⁴. – va mig cridar en Pere.

Sense tenir temps d'acabar de balbucejant l'última paraula, l'home ja corria bosc enllà, els rojos el van perdre de vista. Tot i ser un home petit i panxut se'ls va escapar i per aquesta raó molta gent creu que no és que s'escapés sinó que el van deixar marxar.

Corria sense rumb i sense mirar enrere fins que va veure un rec. Es va tirar a dins d'un salt i va rodolar fins que va quedar entortolligat entremig d'unes boixedes. Es va estar tota la nit quiet i camuflat allà sota. L'endemà al matí va decidir anar al Clot del Forn, una casa de pagès on tenia família. Allà, va estar-s'hi uns quants dies fins que va pensar que seria millor anar canviant d'amagatall cada cert temps per no ser descobert altra vegada dels rojos. D'aquesta manera va ser acollit en moltes cases de familiars i amics.

Al Canadell no va tornar-hi mai més per por que el tornessin a buscar. Tot i això, Pere va enviar un home perquè avisés a la seva família que estava bé i que no patissin.

CONVENIÈNCIES

Aquella tarda havia fet un ruixat de tardor. Al capvespre els carrers encara feien olor d'humit quan el Salvador Crespiera va trucar a la porta de Cal Romà.

Cal Romà. Fotografia:
autora del treball.

---

¹⁴ Reproducció literal de les paraules de l'entrevistat (Maria Bertrams).

Va obrir l'Anessi, un dels fills del Romà Crespiera. L'Anessi, durant la setmana estudiava al Seminari de Vic per capellà i els caps de setmana pujava a Oló on feia de pastor del ramat de xais del seu pare.

El Salvador Crespiera era fill del Janet i un familiar directe dels de Cal Romà. Formava part del Comitè d'Oló juntament amb el Fèlix Noguerola, el Francesc Santamaria i el Lluís Puigneró. Ell era un dels homes més actius de la comarca. Sempre anava a les reunions i estava al mig i al corrent de tot. Aquella mateixa tarda, mentre a fora plovia, estava en una reunió important al pis de dalt de l'Ajuntament.

El Salvador intentava amagar el neguit que havia carregat a sobre des de que havia sortit de la reunió. El Romà, que s'havia acostat a l'entrada on eren drets sabia del cert que portava informació.

El fill del Janet, tot i haver anat a "visitar" més d'un cop la família del Pardols, era el que informava als de cal Romà d'algunes coses que els podrien afectar directament pel que fa a seguretat. Per la família Crespiera era un mena espia.

- Demà quan vagis a guardar les ovelles dos homes t'estaran esperant per matar-te d'un tret. – va dir el Salvador a l'Anessi

El cos se li va omplir de por i el cor va semblar deixar-li de bategar per un segons. Van donar-li les gràcies de tot cor i la seva mare el va omplir de petons. Va marxar al cap de molt poc. La pluja havia deixat un rastre de boira baixa que va engolir els peus del Salvador.

A la nit va tornar a ploure, però aquest cop amb més força. L'Anessi, estirat al llit, no podia deixar de pensar en l'endemà mentre escoltava el so del xàfec que estava caient a fora amb violència. En Josep, el seu germà, una o dues portes més enllà, tampoc podia dormir. Ell, intentava comptar les gotetes que queien de les goteres del corredor principal per adormir-se sense massa èxit. Ell seria el que aniria a guardar les ovelles l'endemà fingint substituir l'Anessi que estava malalt. En Josep així ho va fer, i per sort, tot va sortir bé.

Dies més tard el Salvador tornava a trucar la porta de Cal Romà. A la reunió del matí havien decidit tornar a intentar matar l'Anessi quan anés a guardar les ovelles. Aquest cop va ser el seu pare qui hi va anar en lloc seu. Tal i com el Salvador els havia advertit dos homes desconeguts d'un Comitè d'un altre poble rondaven prop del ramat. El botxins mai eren del mateix poble.

Quan van veure que no era l'Anessi, es van acostar a intercanviar unes quantes paraules sobre el temps i el remat amb el Romà. Seguidament van marxar esperitats.

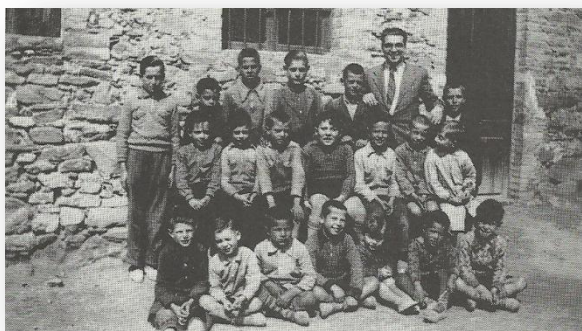
CALIU

Al marge dels atacs i les persecucions a les persones físiques vinculades a l'estament eclesiàstic, les malvestats que es van cometre a les obres d'art que l'església custodiava van representar una pèrdua i un dany irreparable.

Els rojos reien, reien molt. Les seves rialles semblaven transportades pel fort vent i s'esmunyien per tots els racons del poble. Es burlaven dels cristians més creients d'Oló. Els obligaven amb crits i empentes a treure les imatges dels sants de l'església vella i els les feien hi baixar per la Costa fins a la plaça de davant de Cala Maria, on havien fet una foguera enorme.

Tots ells miraven al terra, sense aixecar la vista ni un sol moment. Estaven avergonyits. Les rialles dels soldats semblaven ressonar entre les parets de les muntanyes que envoltaven Oló i es barrejaven amb l'olor de socarrim.

En Pere estava assegut amb dos amics més dalt d'un turonet situat al costat de la plaça on hi havia la foguera. Feia una hora que tots els seus amics havien entrat a l'escola amb fila. Alguns carregant paquetets lleugers. Portaven menjar per l'Antoni Rodoreda, el mestre. L' Antoni, tot i ser el padrí del pare d'en Pere, no va voler en Pere com a alumne. No era de pagès i no li podia portar cigrons.

Curs escolar 1935-1936. En Pere Rodoreda no anava a l'escola, per tant, no és a la foto. Font: Ajuntament de Santa Maria d'Oló

Els ulls els brillaven amb el reflex de les flames que gairebé eren tant altes com les cases del voltant. Els nens observaven amb silenci com els rojos els obligaven a tirar

els sants de fusta a la foguera que cada cop creixia més. El foc engolia les figures com un animal afamat. Al cap de tres hores les parets de l'església quedava gairebé nues, només amb uns quants sants.

Al terra, al costat de la foguera, hi havia una destrat amb un mànec de fusta mig corcat. De tant en tant algun roig l'agafava i donava uns quants cops als caps dels sants. Rere cada cop s'escapava una rialla.

Un home alt i gros sotjava la plaça com un animal neguitós. Els braços li ballaven al ritmes dels passos. Caminava amb cercle al voltant de la foguera fins que es va entrebancar amb la destrat sense arribar a caure al terra.

La va recollir i es va acostar a un dels sants tirats pel terra. La va aferrar amb les dues mans per sobre del seu cap i uns segons després descarregava amb totes les seves forces un cop de destrat al braç d'aquest que es partia en dos. Una rafega de vent va desordenar la fullaraca d'un dels racons de la plaça.

Anys més tard es va casar i la primera filla que va tenir va néixer sense braç. I com en tots els pobles passa, les males llengües van començar a córrer. Tothom deia que era un càstig de Déu.

Es feia fosc a la plaça. Ja no hi quedava ningú. La foguera s'havia anat esmorteint al llarg del vespre però des de lluny encara es veia la llum que desprenia el caliu.

ÀNGEL ALTIMIRES

Des de la finestra de casa de l'Àngel es veia un resol tot estrany que inundava el carrer. Es podia endevinar que l'ambient estava carregat. Els plats del sopar del dia anterior encara eren a l'aigüera esperant ser netejats. Aquell sopar que va acabar amb la mateixa discussió de gairebé cada vespre. Sabia que tard o d'hora arribaria el moment de fugir de Torelló però tot i les insistències de la seva família li costava d'acceptar-ho. Aquell matí de primavera va ser l'últim dia que l'Àngel Altimires trepitjava el seu poble.

Tot i viure a Torelló era fill de Cal Borrasca, una de les cases de prop del cementiri del poble d'Oló. Formava part d'una agrupació que es deia *Els Faixosistes*, dirigits per un capellà de Manresa que es deia Pere Tarrés. Eren catòlics convençuts i tota la corrent

d'esquerres anava en contra seva. El Comitè de Torelló, un dels més temuts de la comarca, el buscava.

L'Àngel va arribar a Cal Borrasca pocs dies més tard on el van acollir amb una càlida benvinguda. A la casa, també hi havia amagat el rector del poble que de seguida es va entendre amb el noi.

Vistes des de dalt el poble de Cal Borrasca. Fotografia: autora del treball.

Tots dos sabien amb certesa que el Comitè de Torelló el vindria a buscar tard o d'hora. L'Àngel tenia temps de fugir i amagar-se millor però si marxava de Cal Borrasca, quan arribessin els del Comitè farien un registre a la casa i trobarien el rector al qual matarien. L'Àngel no es va moure d'Oló tot i tenir temps d'escapar-se per poder salvar la vida del rector.

Els dies anaven passant lentament un rere l'altre. Per l'Àngel cada segon comptava, fins que una tarda, quan menys s'ho esperaven, els del Comitè van aparèixer. Van trobar el noi de seguida i sense parar atenció a l'home vell que pul·lulava per l'interior de la casa se'l van emportar.

El van carregar dins d'un cotxe amb les mans lligades a l'esquena mentre l'insultaven sense parar. El cotxe va arrencar en direcció a Vic per la carretera vella.

Es va aturar als deu minuts de trajecte en un revolt ple de vegetació on no hi havia ningú. El van fer sortir del cotxe amb les mans encara lligades i un dels homes va prémer el gallet de la pistola amb la que l'apuntava al cor. El so del tret va lliscar a través de l'aire fins les orelles de la Ció que estava al Pardols. Dies més tard van saber que havien matat a l'Àngel, el noiet que havia anat fins al Pardols a avisar-los que el Joan, el pare de la Ció, s'havia ofegat a la Gavarressa.

L'Àngel llavors tenia 22 anys i va morir al peu de la carretera que anava a Vic.

*Revolt on van matar a l'Àngel.
Fotografia: autora del treball.*

*Costat de la carretera on va caure mort i les restes
d'unes pedres que estaven en forma de creu.
Fotografia: autora del treball.*

EL QUARTO DE LA TINA

A la casa del Pardols hi havia una habitació que n'hi deien el quarto de la tina al haver-hi una tina de vi. Sota aquesta, hi havia una cort de porcs molt llarga i estreta. En Pere, un dels oncles de la Ció, que era paleta, va dividir la cort fent una paret que va arrebossar amb fang. Quan es va assecar, semblava ja vella i no un envà fet nou. Al terra de l'habitació hi van fer un forat molt petit i arrodonit per on passava una persona amb els braços enganxats al cos i gairebé sense respirar. El forat era fosc i conduïa al refugi que l'oncle Pere havia dissenyat amb molt d'enginy. Era bastant gran.

Vista lateral de la casa del Pardols. La finestra del mig de la paret és la del quarto de la tina i just a sota hi ha la cort de porcs, on es veu una reixa. Fotografia : autora del treball.

Aquella nit una forta tempesta havia arrasat la terra del caminet del Pardols. Corrents d'aigua baixaven per totes les pendents dels vorals de la casa i al mig de l'era s'hi havia format un bassal. La matinada va arribar acompanyada de la calma. L'olor de pluja encara no s'havia esvaït quan els refugiats van tenir un pressentiment. Tenien la sensació que aquell matí de tardor els del Comitè els visitarien al Pardols.

Un rere l'altre es van començar a llançar pel forat. No es veia el fons i la foscor els engolia. Saltaven tots cap endins decidits i anaven a parar al refugi que poc abans havia sigut una cort de porcs. Encara se'n sentia la fortor. L'últim a desaparèixer va ser el Pepet de cal Portí.

Quan van ser tots a baix, la mare de la Ció es va apropar en un prestatge i va agafar tres cabeces d'all trenades que ja no tenien cap all. Les va ajuntar formant un cercle i les va posar resseguint el contorn del forat amb delicadesa. Les cabeces servien de suport a la caldera que va col·locar-hi al damunt, on coïen el menjar dels porcs. Amagava l'entrada del que semblava un cau d'un llop i era emmascarada i bruta més no poder.

A les tres de la tarda quatre homes del Comitè d'Oló entraven al quarto de la tina per donar per acabat el registre. Van donar un cop d'ull a l'habitació i se'ls va quedar la mirada clavada a la caldera. A la Francisca li tremolaven les cames. Ho mirava amb ulls porucs des del passadís. Un dels homes s'hi va acostar per enretirar-la, però al veure que estava tan llardosa va desistir. Els homes, que estaven a sota, s'havien posat junts en un racó de penombra esperant ser descobert quan van sentir que les passes s'allunyaven. Feia poc havien fet una promesa. Si sortien tots vius d'aquella guerra construirien una capelleta en honor a Sant Sebastià en un pla molt a la vora de la casa, dalt d'un turó.

Els homes del Comitè se sentien frustrats. Sabien que hi havia refugiats i no els havien trobat. La Ció i els seus germans estaven arraulits a la cuina al costat de la llar de foc. Els homes hi van entrar enfurismats i van agafar a l'atzar un dels set nens. En Jaume, el més petit. Li van dir a crits que els digues on eren amagats els desertors, però en Jaume, que era molt tossut, els repetia que no ho sabia. Després el van agafar pel coll i el van arrambar a una paret de la cuina que tenia una taca d'humitat. En Jaume no va dir res.

Aquella setmana havien anat al Pardols en Peret i el seu pare, els marxants. Arribaven carregats de tovalloles, llençols, camises, ... i marxaven sempre amb una mica de menys pes. La Francisca estava encaparrada a comprar als marxants coses pels seus fills. En Peret sempre deia "Va dones, si em compreu una camisa us regalo uns calçotets!".

Els cinc homes van deixar anar en Jaume i van pujar escales amunt. Des de la cuina la Francisca, els seus fills i els dos avis sentien els cops que donaven als armaris, a les calaixeres, a les portes i com enretiraven els llits. Van entrar a totes les habitacions deixant-les potes enlaire.

Un dels dies més tristos per la Francisca va ser aquell matí. El dia que van arravatar-li la il·lusió dels ulls robant a tots els seus fill les coses que ella els havia anat comprat al marxant. Van marxar carregats amb roba, tovalloles, llençols i tots els matalassos.

Aquella nit va ser la primera de moltes que van venir després, en què tota la família havia de dormir sobre sacs plens de palla.

L'endemà al matí es van despertar tots amb mal a l'esquena i per si això era poc sense res per menjar. La Francisca estava molt preocupada. Morts de fam van veure

que a un dels camps de l'Auberch, una masia prop del Pardols, havien arrencat les patates i les anaven ensacant.

Els desertors se les van apanyar com van poder per robar un dels sacs i emportar-se'l cap a casa. Quan van arribar reien i estaven contents.

- *Ai si us experimenten!* – els deia la Pilar, una de les germanes.
- *Que va! Avui al matí menjarem patates! A mig dematí menjarem trumfos amb pa i al migdia trumfa que trumfa i al vespre torna a trumfa!*¹⁵ – va cridar el Pepet que sempre estava broma.

LA LLENEGA

El Ramon Vilar tornava a peu de Moretones. Havia anat a veure la mula que hi tenien amagada. Caminava a poc a poc mirant al terra per si veia algun bolet. Eren mitjans d'Octubre i per aquella zona se'n feien molts. Quan ja gairebé era a cal Vilar va veure el que li va semblar que podia ser una llenega.

Es va apropar amb cautela i ajudant-se amb les dues mans va retirar totes les fulles de pi que la cobrien. Espantat es va adonar que era un bomba. La va agafar amb precaució i va anar corrents fins a cal Vilar, abans però, parant un moment a arrencar unes esveradisses i a recollir uns quants tronquets secs que es va trobar al mig del camí. Quan va arribar a casa va cridar la seva dona, que va sortir amb seu fill en braços, en Joan. Llavors encara no caminava. Rere seu va sortir el seu oncle, el capellà de Sallent.

El Ramon, ho tenia decidit, la volia fer explotar i d'aquesta manera no es podria utilitzar més. No gaire lluny de la casa va posar en un pilot la llenya seca que havia recollit i va encendre una foguera molt petita. El Ramon va mirar el Joan. Estava content i s'ho mirava des de lluny amb ulls innocents. El seu pare els va fer un senyal perquè encara s'allunyessin una mica més lluny i seguidament va col·locar la bomba al centre de la foguera i es va escapar corrents.

Va córrer fins on eren el Joan i la seva dona i al cap de pocs segons va explotar. Dies més tard el Ramon va trobar el que es coneixia com a una bomba de pinya. Per fora

---

¹⁵ Reproducció literal de les paraules de l'entrevistat (Concepció Ollé).

tenia la forma d'una pinya i quan explotava sortia metralla disparada. Van treure-li l'espoleta i el Joan hi va jugar durant molt temps.

MÉS FOGUERES

El pare de l'Anessi, el Romà, sempre havia viscut a la casa de pagès del Bosc. Un mas enorme on vivien els pares del Romà i tots els seus fills, que eren molts i alguns fins i tot ja tenien canalla.

Eren molt pobres, tant, que amb prou feines aconseguien menjar. La seva mare comprava a una botiga del poble i després de la guerra estaven tan endeutats que els van haver de prendre la casa del Bosc.

*La casa del Bosc. Fotografia:
autora del treball.*

El Romà s'havia emancipat de la casa de pagès del Bosc comprant bestiar i fent de pastor molt abans de l'esclat de la guerra. D'aquesta manera tenien una boca menys per alimentar. Cada cap de setmana matava un xai i el diumenge el venia a la gent del poble. El que sobrava ho guardava a Cal Soca, una casa situada a dalt el poble que era molt estreta i que els de Cal Romà feien servir com a magatzem. Als baixos hi havia un celler molt fresc que tenia la funció de rebost i que s'hi accedia per unes escaletes molt dretes.

Cal Soca. Fotografia: autora del treball.

El pare de l'Anessi, que era molt creient, s'havia vist obligat a anar a buscar algunes de les imatges que quedaven a l'església després del dia en què gairebé les van cremar totes a davant de Cala Maria. Va despenjar-les una a una i va amagar-les a Cal Soca per intentar conservar-les. Les va posar al celler, entremig de la carn de xai i les eines de camp.

Oló era un poble petit i tot s'acabava sabent. El rumor que les imatges estaven guardades a Cal Soca va arribar a les orelles dels del Comitè. El Salvador i els altres van anar fins a Cal Romà i van obligar al Romà a treure tots els sants de fusta de Cal Soca i portar-los fins al davant de l'església vella. Allà van fer una foguera i els van cremar tots.

GENT ESTRANYA

Durant la Guerra un dels principals problemes que va tenir el poble va ser el dels refugiats rojos que arribaven d'arreu de l'Estat, molts venien d'Astúries i Aragó. El març del 1937 es va imposar un recàrrec sobre determinats productes per recaptar fons pels refugiats, ja que el municipi els havia de mantenir.

El 1937, ja n'havien arribat trenta i van ser instal·lats en les cases que s'havien confiscat el 22 de novembre de 1936; el convent, la rectoria, cal Pere Gras, la torre de

*Manuel López, la rectoria de St. Joan d'Oló i cal Manan. També van confiscar les finques de La Riera, Armenteres, Vilamorena, Solà de St. Esteve, La Garrigota, La Plana, El Soler, Rocafort i Rocabrúna. En aquestes cases hi van anar a viure refugiats i a part, la gent del poble podia conrear les seves terres.*¹⁶

A cal Vilar, tenien vaques per vendre llet i els obligaven a donar una part de la llet als refugiats. Per aquesta raó per la gent del poble no eren gaire ben rebuts, a més, molts els veien com a gent rara que feia coses molt estranyes.

Tot i viure en cases que ja hi havia aigua corrent, per cuinar, anaven a buscar galledes d'aigua a una bassa força gran que hi havia davant de cal Vilar. Aquesta servia per abeurador de la mula i les vaques. Tot i emportar-se l'aigua pudenta on feia cinc minuts una bèstia havia enfonsat el morro, deien que era més bona per coure que la potable de l'aixeta perquè havia estat tot el dia assolellada.

L'EBRE ROIG (novembre de 1938)

En Jaume Rodoreda era el pare del Pere Rodoreda i el sastre del poble d'Oló. Durant la guerra va ser reclutat per l'exèrcit republicà per anar a la batalla de l'Ebre. En Jaume era un soldat més fins que va arribar l'hivern acompanyat d'un fred extrem. El seu superior no va tardar gaire en assabentar-se que en Jaume era sastre i el va nomenar sastre oficial de l'exèrcit.

El fred era cada cop més intens i l'home li va donar l'encàrrec de començar a fer molts pantalons de pana que necessitarien durant l'hivern. En Jaume no tenia ni la roba ni els estris necessaris. Les seves tisores de ferro semblaven un record molt llunyà. Eren velles però tallaven la roba amb una precisió exquisida. Al cap de pocs dies, en Jaume rebia alegre l'ordre de tornar a peu fins a Oló a buscar la pana i les tisores.

Va arribar a Oló al cap de molts dies de trajecte. La seva família, que no s'esperava la visita, va estar molt contenta de veure'l tot i que al cap de molt poc havia de tornar a marxar.

Anava carregat de pana i portava les tisores dins d'un sarró. En arribar al campament en Jaume es va adonar que l'home que li havia donat el permís per marxar durant

---

¹⁶ LL., Bargalló, J., Bujons, D., Camprubí, M., Canamasses, J., Güell, À., et al. *Oló: Un poble una història*. Pàgina 165.

aquelles setmanes era mort. Ara el substituïa un home alt i robust amb els ulls enfonsats sota les celles. Aquest, quan va veure en Jaume el va acusar de desertor per haver fugit. El volia matar.

En Jaume com va poder es va explicar. L'home al cap de molta estona i moltes preguntes, el va creure. Tot i això, li va fer abandonar la roba i les tisores i el va enviar a tirar trets. Unes tisores, que quan tomes cap a casa perdria per algun racó de Pinell de Brai i al arribar al seu poble seria l'única cosa capaç d'explicar del que havia passat a l'Ebre fins al cap de molts anys.

Dies més tard Franco decidia obrir el pantà de Mequinensa per ocupar el territori de l'Ebre amb els seus soldats. El riu va créixer per moments. L'aigua congelada baixava amb corrents rapidíssims que s'enduien tot el que es trobaven per davant. Milers de soldats morien ofegats. En Jaume, que estava al mig, tampoc sabia nedar. El riu se l'emportava avall com tot.

Durant la guerra havia conegut un noi que era un gran nedador i s'havien fet molt amics. En Jaume aquell dia va estar de sort. El seu amic estava a prop i amb la força de la desesperació del moment, el va arrossegar fins la riba. Com van poder, arrapant-se amb les herbes i el terra humit van sortir de l'aigua i van deixar la riuada un xic enrere.

Els dos esbufegaven exhausts mentre observaven com l'aigua de l'Ebre baixava enfurismada i tacada de sang.

NOVA LLAR

Els desertors que estaven amagats al Pardols estaven espiats per tots cantons. Els del Comitè venien dirigits pel Josep de cal Xampaine, un oncle de la Ció que era casat amb una seva tieta i que es coneixia la casa del Pardols com el palmell de la seva mà. Havia viscut un temps a la casa i sabia tots els racons on podien estar amagats. Excepte el quarto de la tina, una reforma feta després que ell marxés.

Vista lateral del Pardols. Fotografia: autora del treball.

Els refugiats ja no podien estar ni un dia més dins la casa. Que els trobessin i els matessin ja no era qüestió de sort sinó de temps. Havien de buscar un amagatall lluny de la casa, entremig del bosc.

Després de tot un dia d'expedició en Miquel, el germà gran de la Ció, va trobar un racó de bosc a la vora de la riera, sobre uns camps de camí cap a l'horta del Pardols. Era fosc i envoltat de malesa, un bon lloc on es podrien amagar. Feia poc que en Miquel s'havia unit a la resta de refugiats, havia crescut sense adonar-se'n entremig d'aquella guerra que, com totes, feia pudor de mort.

Aquell mateix vespre les siluetes dels desertors lliscaven amb silenci entremig dels arbres. Només se sentia el crit agut d'una òliba intercalada amb els cops de les pales i les aixades. Havien començat a excavar unes grutes molt i molt fondes on passarien aquella mateixa nit.

La Ció caminava sigil·losament pel bosc enfundada dins d'un abric negre. La llum de la lluna li deixava entreveure ombres que no eren res més que arbres i matolls però que amb poca imaginació es convertien en homes del Comitè. Tenia por. Mirava de no trepitjar fullaraca ni tronquets que cruixien sota els seus peus a cada pas i no podia evitar mirar enrere quan sentia un petit soroll que a vegades era real o no. Els homes eren lluny de la casa i la Ció, molts cops sola, havia de fer aquell mateix camí. Cada dia quan es feia fosc els hi portava menjar. Van viure allà durant molt de temps fins que van marxar a França. La Francisca només esperava que algun dia poguessin tornar.

Setmanes abans de partir cap a França, el Pepet de cal Portí es va despertar suat sota el forat. Es trobava molt malament i va decidir anar fins al Pardols. Va pujar les escales de pedra repenjat a la paret com va poder. Tenia molta tos, els ulls envermellits i el nas li rajava. Va entrar a la cuina trampolejant mentre la Francisca el mirava de dalt a baix ben preocupada. El Pepet estava molt malat.

El cataplasma que la Francisca duia entre les mans degotejava. Cada poca estona baixava a la cuina i el remullava, el Pepet estava estirat a un dels llits de les habitacions de dalt. Ja feia tres dies que estava enfebrat.

Aquella nit la Ció li estava donant sopa calenta quan es va adonar que rere les orelles li començava a aparèixer una erupció vermellosa. El Pepet tenia el xarmpió. Al cap de cinc dies l'erupció li havia envaït tot el cos deixant-li només els palmells de les mans i les plantes dels peus lliures. El Pepet cada dia estava pitjor, la febre no disminuïa. Les hores passaven a poc a poc dins d'aquella habitació on sotjava la mort. El Pepet se'ls moria mentre la Francisca no sabia què fer. No podien avisar a un metge perquè els haguessin descobert a tots.

El matí del desè dia la febre li va començar a baixar. A la tarda ja semblava estar molt millor. El Pepet es va poder escapar del que semblava una mort segura.

Capítol IV

28 de Gener de 1939, La retirada del rojos

EL TOC DE CORNETA

La primera tropa de soldats nacionals va arribar a Oló al vespre i va fer nit al cementiri, on va deixar-hi moltes bombes. Mentrestant, els rojos, fugint d'aquests, dormien a Cal Vilar. Havien passat la nit a pocs metres uns dels altres sense saber-ho.

A l'esquerra la porta del cementiri, a la dreta Cal Vilar. Fotografia: autora del treball.

Pels volts de les vuit del matí del dia següent, els soldats rojos abandonaven Oló carregats fins el cap de munt amb les eines de la mula de cal Vilar que havien trobat al soterrani de la casa. La mula però, no l'havien trobat. Estava ben amagada al bosc de Moretones.

Els soldats rojos marxaven cap a Vic i de camí volaven tots els ponts i trossos de carretera per on passaven per fer més difícil l'avanç dels nacionals. Les explosions de dinamita sonaven fort contra el vent. No van deixar cap pont de pedra de la carretereta de Vic sencer, els de prop de Montcabrer i Vilanova estaven destrossats i la carretera del collet de l'Auberch també.

Pont reconstruït a prop de la casa de Vilanova. Fotografia: autora del treball.

Pont reconstruït de la carretera vella, direcció Moià. Fotografia: autora del treball.

A la sortida del poble van fer volar un tros de carretera. Dies més tard, quan els nacionals es dirigien cap a Vic, van obligar a la gent del poble que tenia carros a portar terra per arreglar el camí i a aplanar-lo perquè ells poguessin passar.

El rojos, de camí cap a Vic, varen fer una parada a la casa de pagès de Canadell. Anaven a buscar menjar i la padrina de la Maria Bertrams, una nena que llavors tenia quatre anys, els feia truites amb ous. Quan se'ls van acabar els ous els hi feia amb només farina. Atipava els soldats i aquests estaven molt contents. Ben tips de truites, van donar un vol pels voltants del Canadell i van trobar un porc que van decidir matar.

El van coure amb una cassola enorme just davant de la casa on hi havia un empedrat amb lloses enormes. Se'l volien menjar per dinar. Quan encara no estava cuit va sonar la corneta, els soldats sabien perfectament què significava aquell so i van marxar escapats. La corneta tocava la retirada i no van tenir temps de menjar-se el porc ni tampoc d'endur-se'l.

La mare de la Maria no deixava sortir ningú de dins la casa, estaven tots tancats i no es van ni adonar que havien marxat. La Maria, sense cap por, els havia estat espiant una estona des d'una finestreta entreoberta, una de les moltes que hi havia a la façana i que donava al davant de la casa.

Casa de pagès del Canadell, vista frontal. Fotografia: autora del treball.

Capítol V

29 de Gener de 1939, L'entrada dels nacionals.

VIVA ESPAÑA I ARRIBA FRANCO!

Feia fred i el vent bufava fort, les campanes de l'església de dalt del poble acabaven de tocar les 12 en punt. Dones, nens i vells estaven esperant el que per ells havia de ser l'alliberació, alguns asseguts i d'altres drets, a les escales de pedra de davant de Cal Marcelino, on hi havia el forn de pa de Cal Modest. Tothom acostumava a portava la llenya i la pasta del pa feta a casa amb el poc blat que tenien perquè el forner els hi cogués. Sobre la teulada del forn hi havia un galliner. El Pere Rodoreda seia a les escales amb els seus amics entremig d'aquella munió de gent que no callava i que estava contenta perquè sabia que la guerra s'acabaria d'aquí poc.

El 29 de gener de 1939 els nacionals van ocupar Santa Maria d'Oló sense resistència. Les tropes de Franco estaven entrant al poble mentre els rojos en fugien. Els Olonencs des dels punts més elevats del poble i des de dalt dels terrats veien les tropes avançar i entre ells la veu va començar a córrer: "Ja són aquí, ja són allà!", " Ja arriben, ja arriben!". La gent anava d'un cantó a l'altre per observar com les dues companyies avançaven.

Vistes de la Salada, camí per on arribaven els soldats, des d'un dels carrers del poble. Fotografia: autora del treball.

Eren molts soldats, uns a peu i altres a cavall, venien d'Artés i per a dos cantons; uns baixaven per la Salada i pujaven per baix la riera, el cantó sud-est del poble, i els altres pujaven del cementiri per Cal Vilar i pel carrer de Cal Casintu, pel cantó Oest. Aquests últims van sortir a Cal Macià mentre en Pere i un grupet de gent els observava des de les escales.

En Pere i els seus amics van sentir el so del galop d'un cavall llunyà que s'acostava amb preses entre el xivarri de la gent i el cloqueig de les gallines. De cop, un soldat que anava més avançat va entrar al poble muntat en un cavall marró. Venia del cantó del cementiri i va sortir a davant de Cal Macià. S'acostava cap a la multitud tot trotant. Va passar pel seu davant i a pocs metres d'aquests va estirar les rendes amb un cop brusc i el cavall parà tot renillant davant de Cal Vola, a uns tres metres de les escales on seien tots. Els soldat tenia la cara colrada pel vent i la batalla i un posat seriós i prepotent.

-Viva España y arriba Franco! - va cridar aixecant la mà dreta.

Cal Vola. Just al davant va ser on va parar el soldat. Fotografia: autora del treball.

Caminet per on van arribar els nacionals. Davant de la porta blava hi havia les escales. Fotografia: autora del treball.

Tot seguit, sense parar a mirar la cara de ningú va fer gira el cavall amb una ràpida maniobra davant de tots ells i seguidament va colpejar fort el ventre del cavall amb el taló per tornar a marxar galopant i unir-se amb la seva tropa que anava avançant.

La Guerra Civil a Santa Maria d'Oló s'havia acabat. Els nacionals havien guanyat. Ara les tropes de Franco es dirigien a Vic. Van arribar-hi el dia 1 de febrer, abans però, passant per Sant Feliuet on van haver d'enterrar un carro ple de soldats morts ja que hi va haver una batalla molt dura on es van enfrontar soldats republicans i nacionals.

DENTS D'OR

Ja feia temps que el pare de la Ció s'havia mort. La seva mare no podia mantenir tota la família i havia enviat totes les seves filles a les cases de les seves germanes perquè les ajudessin a fer la feina i a cuidar la canalla. La Rosa, la més petita, s'havia quedat amb ella al Pardols. L'Antonieta havia anat a casa la tia Treseta, la Pilar a ca la tia Maria i la Ció a ca la tia Lurdes.

El dia que van entrar els nacionals la Ció estava a casa de la seva tieta Lurdes, una casa petita de planta baixa amb un pati ple de flors des d'on es veia el carrer de Santa Eulària, un caminet de terra que feia pujada i que era molt estret. Des del cap damunt de la pujada fins a baix, eren tot soldats. Tots *moros*, no n'hi cabien més. Estaven formant.

“¡Cuando florezcan los rosales de la victoria, nosotros os entregaremos las mejores flores!”, *“¡Valientes soldados marroquíes, os prometo que cuando acabe la contienda, a los mutilados les daré un bastón de oro!”*, *“¡Morir en España y resucitar en África!”*¹⁷ els hi deia Franco perquè anessin a lluitar amb les seves tropes.

La Ció estava badant al replà de la casa quan els soldats van començar a baixar amb processó. De lluny semblaven formiguetes. No van tardar a arribar al carrer on ella viva. La Lurdes li va estibar el braç amb delicadesa perquè entres ràpid a dins. Aquells soldats tenien carta blanca per fer el que volguessin i s'estaven posant per tot arreu.

---

¹⁷ Antonio Guerra. El Faro Digital. “La guardia mora de Franco”

La Ció recorda perfectament un dels soldats encara ara. Li va fer molta basarda. Lluïa una barba de dues setmanes i anava vestit amb una caçadora fosca amb una caputxa al darrera. Va passar per davant de la finestra des d'on ella i la seva tieta eren ombres que escrutaven el carrer. Quan va haver passat el soldat, les dues van veure sorpreses que a dins de la caputxa hi havia un cap d'un soldat mort.

Feia tants dies que el devia carretejar que la pudor que desprenia el tros de cadàver va traspasar el vidre de la finestra i va fer arrufar el nas de les dues dones. Estaven aterrides.

La boca d'aquell cap mutilat dibuixava una estranya ganyota que deixava entreveure un parell de dents d'or. El soldat encara no havia tingut temps d'arrencar-les-hi.

Mentrestant a cala Treseta, l'Antonieta es mirava els soldats des de dalt el balcó. Portaven uns pals tant llargs que amb les punxes li tocaven les cames. Li feien pessigolles més que mal. Va córrer a amagar-se a dins la casa de la seva tia.

LA PUELA

El Pere, com tots els seus amics, va tornar a casa. Els soldats que pujaven per la riera, que venien a peu des de molt lluny i carregats fins les orelles de ferralla, van descarregar moltes bombes sobre la taula de fusta de la sastreria del Jaume ja que era la segona casa després de Cal Manel que es van trobar al entrar al poble. Els soldats havien donat l'ordre que totes les cases havien d'estar obertes perquè ells en poguessin fer ús ja que necessitaven menjar i dormir per l'endemà marxar cap a Vic.

En Pere estava sol a baix la sastreria quan un grup força nombrós de soldats va començar a descarregar les bombes sobre la taula de fusta, ell sense saber què eren va començar a jugar-hi. El seu pare, al sentir veus va baixa del pis de dalt. Al veure com en Pere jugava amb les bombes va començar a cridar com un boig, el Pere mai havia vist el seu pare tan enfadat i no comprenia el perquè. Després d'escriassar els soldats el va agafar per un braç i el va fer pujar escales amunt.

Cal Met, la sastreria del Jaume Rodoreda.
Fotografia: autora del treball.

Mentrestant, set soldats entraven a la cuina de Cala Treseta, on vivia l'Antonieta, per fregir-se el menjar sense donar cap explicació. Portaven sarrons amb oli i menjar i el coïen a la petita cuina de la Teresa. Al centre de la cuina hi havia una *Puela*, una estufa de llenya. El soldats, quan acabaven de fregir dos o tres talls de cansalada, agafaven la paella i tiraven l'oli a dins la Puela que s'encenia de cop fent una gran flamarada. La família de la Teresa, com en moltes famílies del poble passava, no tenia ni oli ni menjar i s'estremia al veure com els soldats llençaven i cremaven aquell oli sense cap remordiment.

- Ostres aquest oli que llenceu si me'l poguéssiu posar a dins d'aquest pot... – va dir la Teresa amb un fil de veu tot deixant el pot sobre la petita taula de fusta.

Un dels soldats sense dir res va buidar l'oli dins del pot i va continuar fregint els greixosos talls de cansalada.

CORREDISSES

Cap a la tarda les dones que tenien marits desertors, s'afanyaven a anar-los a buscar per avisar-los que s'havia acabat la guerra i que ja podien sortir del seus amagatalls i tornar a casa. Uns estaven amagats dins de coves o forats i els altres en cases de pagès molt aïllades, el Bosc va ser una de les cases de pagès que va acollir més desertors ja que era una casa molt amagada i amb difícil accés. Estava a una hora a peu de distància del poble i s'hi arribava per un camí gairebé felí.

La casa de pagès de Bosc. Fotografia: autora del treball.

ENTRE EL LLISTÓ I LA PARET

Feia un dia i mig que les tropes nacionals, per a uns feixistes i per altres franquistes, havien entrat al poble.

Feia fred , un núvol gros i espès tapava el sol tímid d'hivern. Al poble es respirava por i una mica de tensió. Els Olonencs es preguntaven què passaria ara que la guerra s'havia acabat en aquell racó de món. La plaça semblava buida, les xemeneies que no paraven de fumejar eren l'únic senyal que feia pensar que aquell no era un poble mort. Tothom es mantenia vora el foc dins de casa seva amb la família parlant baixet.

El Pere anava posant troncs de roure i pi al foc per alimentar-lo i no deixar que s'apagués tal i com el seu pare li havia ensenyat. Mentrestant l'Adelaida, la seva mare, sorgia mitjons amb la claror que desprenia el foc. El seu pare, en Jaume, havia tornat de la batalla de l'Ebre feia molt poc. Mirava fixament les flamarades de colors blaus, liles i taronges repenjant el seu cap sobre les dues mans amb posat pensatiu.

Al petit menjador de cal Sastre, a mig metre del sòcol, hi havia un llistó de fusta fosca que recorria les quatre parets i que les protegia dels cops de les cadires. El Jaume es va aixecar, es va acostar al llistó i el va començar a observar i tocar de ben a prop. Va anar a buscar les poques monedes que tenien de plata i les va anar posant d'una en una i amb molt de compte entremig del llistó i la paret del menjador. En Pere es va aixecar i el va ajudar.

NO COMERÀS MÁS PAN DE FRANCO

L'endemà al matí, un refugiat d'Astúries travessava sol la plaça que uns segons abans havia estat buida. Caminava una mica feixuc. Al tombar la cantonada de la plaça, es va topar de cara, per atzar, amb un oficial nacional que anava acompanyat per dos soldats. Els seus ulls es van trobar. El refugiat, tot i voler arrencar a córrer, es va quedar petrificat. El nacional carregava un fusell a l'esquena i s'anava omplint de ràbia i satisfacció. Havia reconegut aquell home, era un soldat roig d'Astúries i sabia que havia estat ell qui havia matat el seu pare.

- Tú no comerás más pan de Franco! – va cridar el nacional ple d'ira.

Els dos soldats el van agafar un per cada braç. Ell s'hi resistia donant puntades de peu a l'aire inútilment. El van portar fins a baix la riera. Allà, l'oficial li va lligar les mans a l'esquena amb una corda vella i humida tot obligant-lo a pujar per un caminet estret i ple de malesa corrents.

Els el miraven des de baix. Quan ja estava gairebé a dalt i es veia salvat, l'oficial li va clavar quatre trets fins que va caure mort al terra. Després, el nacional va mirar al cel i van marxar. Deixant-lo allà, abatut boca terrosa mentre s'anava formant un basalt de sang calenta que creixia cada cop més.

La gent del poble no gosava sortir de casa durant aquells dies tan foscos. El cadàver del refugiat va ser abandonat i oblidat en aquell racó de bosc. El van trobar al cap d'uns dies devorat pels gossos salvatges que rondaven per la zona afamats al no haver-hi res per menjar.

***

El refugiat asturià el van matar a dalt del poble i el van tirar barranc avall rere el castell. Al quedar-se entremig d'unes bardisses no el van trobar fins al cap de molt temps, ja mig devorat pels gossos. ¹⁸

---

¹⁸ Segona versió de la història anterior.

Capítol VI

La postguerra

EL RETORN DE LES MONGES

Les dues monges que s'havien quedat a Oló varen tornar al convent poc després que s'acabés la guerra i *van estar a Oló fins el 1946 impartint classes a les nenes del poble. Des d'aleshores que no n'hi ha hagut més*¹⁹

MAURICI CAMPRUBÍ FORNELLS, 1894 – 1939

Segurament ningú imaginava que la repressió franquista fos tan ferotge i injusta com ho va acabar sent. Molta gent que no havia comès cap delictes ni tenia les mans tacades de sang es van negar a fugir tot pensant que a ells mai els "tocarien".

En Maurici havia anat a visitar el Ramon Vilar. Eren molt amics. El Ramon sabia que la vida del Maurici estava en perill. Començava a córrer la veu de que els nacionals fins i tot mataven als que no tenien les mans tacades de sang. Van parlar una horeta i el Ramon no va deixar d'advertir-lo. En Maurici estava completament segur que a ell no se l'endurien ja que no havia matat a ningú. Es creia el que deia, se'l veia segur. Al cap d'un dia els soldats de Franco s'enduien a Maurici cap a Barcelona.

La seva dona estava a casa amb els seus dos fills desesperada ja que quan van haver passat els nacionals l'alcalde va ser un dels primer que van venir a buscar.

- Has d'anar a Vic, el bisbe et pot fer un aval! - insistia la seva veïna.
- Creus que amb un aval trauran en Maurici d'allà dins? – la dona de l'alcalde va veure un fil d'esperança en les paraules de la seva amiga.

Va arribar a la Catedral de Vic cinc dies més tard després d'una llarga caminada. Estava molt cansada, havia dormit molt poc i tenia gana. Portava la faldilla

---

¹⁹ LL., Bargalló, J., Bujons, D., Camprubí, M., Canamasses, J., Güell, À., et al. *Oló: Un poble una història*. Pàgina 142

esparracada de més d'un lloc i les sabates brutes de fang, les cames plenes d'esgarrinxades li sagnaven un xic i tenia unes ulleres de pam sota els ulls.

Abans d'entrar a demanar el favor més gran que algú li hauria fet mai la dona es va arreglar com va poder espolsant-se el fang de les sabates i eixugant-se la sang d'aquelles cames exhaustes que no volien fer ni un pas més.

A dins la catedral la llum era tènue. L'alt sostre semblava suspès sobre vuit columnes de pedra. A les parets, alguna petita finestra, deixava filtrar tímids rajos de llum que mostraven que gairebé era deserta. Els seus passos ressonaven a mesura que s'acostava a l'altar on hi havia el bisbe dret i d'esquena.

- Senyor bisbe, els nacionals han tancat a la presó el meu marit, l'*alcalde* de Santa Maria d'Oló, en Maurici Camprubí! Som cristians senyor bisbe....ell va salvar *l'iclesia* vella de dalt el poble! Li demano per favor un aval per poder-lo treure de Montjuic. Està condemnat a mort, el mataran senyor bisbe, el mataran....-la seva veueta cada cop era més fluixa i s'ofegava entre sanglots.

El bisbe , que era un home vell i sense foc a la mirada, es va negar a firmar una aval tot i les seves insistències i els seus plors que ressonaven per tota la Catedral.

- Va salvar l'església sí, però és un roig, un roig com tots els altres! – va cridar el bisbe al final per deixar clar que la conversa s'havia acabat.

El 27 d'abril de 1939 van afusellar a Maurici Camprubí Fornells a l'edat de 45 anys al Camp de la Bóta, a Barcelona. Acusat entre d'altres coses com el responsable de la mort de l'Àngel Altimires. El noi que van matar els del Comitè de Torelló i amb el qual l'alcalde no tenia res a veure.

Entre l'abril i l'octubre de 1939 van ser afusellats nou presoners Olonencs de la banda republicana a Montjuic, al Camp de la Bóta. Entre ells els quatre membres que formaven part del Comitè d'Oló.

NOM	PARTIT I CARREC	EDAT	OFICI	ESTAT CIVIL
<i>Fèlix Noguerola Santaeularia</i>	<i>U. Rabassaires (Comitè)</i>	24	<i>Pagès</i>	<i>Solter</i>
<i>Maurici Camprubí Fornells</i>	<i>ERC Alcalde</i>	45	<i>Pagès</i>	<i>Casat</i>
<i>Josep Vilanova Vila</i>	-	30	<i>Pagès</i>	<i>Casat</i>
<i>Ramon Rafart Oller</i>	-	20	<i>Pagès</i>	<i>Solter</i>
<i>Francesc Santamaria Casas</i>	<i>ERC (Comitè)</i>	30	<i>Pagès</i>	<i>Casat</i>
<i>Salvador Crespiera Quintana</i>	<i>UGT/SIM (Comitè)</i>	31	<i>Pagès</i>	<i>Casat</i>
<i>Pius Rodoreda Jubany</i>	<i>PSUC</i>	28	<i>Pagès</i>	<i>Solter</i>
<i>Pere Turigas Armaña</i>	-	30	<i>Pagès</i>	<i>Casat</i>
<i>Lluís Puignero Iglesias</i>	<i>U. Rabassaires (Comitè)</i>	24	<i>Fuster</i>	<i>Casat</i>

Si es posa en relació el número d'afusellaments per cada mil habitants, a Oló surt un 7,5 per mil, la xifra més alta de tot el Bages tenint en compte que la mitjana de la comarca va ser de 1,5 per mil, la qual cosa posa en manifest que la repressió va ser especialment dura.²⁰

LA NETEJA

Acabada la guerra, els refugiats va anar marxant. Les cases que van abandonar les van deixar molt brutes i amb males condicions. Feien pudor, hi havia brutícia a tots els racons i molts dels mobles estaven mig espatllats.

Les dones els marits dels quals havien posat resistència contra l'exèrcit nacional, van ser obligades a anar a netejar-les. La dona del Maurici Camprubí, ja viuda, va ser una d'elles com també la dona del director de la fàbrica Borràs ja que els seus fills eren molt d'esquerres i havien arribat a ser comissaris de l'exèrcit.

²⁰ Solé i Sabaté, Josep M. *La Repressió Franquista a Catalunya 1938-1953: Catalunya sota el franquisme*. Pàgina 471

REUNIÓ FAMILIAR

El Pius Rodoreda Jubany era un tiet del Pere Rodoreda. Vivia a cal Casintu, la fusteria del poble, i era un pagès solter de 28 anys. Tenia onze germans; el Jaume (el pare del Pere), el Gabriel, el Jacint, la Maria, l'Enric, la Carne, la Roser, l' Isidre, la Càndida, la Marina i l'Antoni. El seu pare, el Josep, se'ls havia mort quan eren tots petits.

Cal Casintu, la fusteria Fotografia:
autora del treball.

El Pius era del PSUC, un partit català d'ideologia comunista, i per aquest fet es temia que acabada la guerra els nacionals el voldrien matar.

Quan els nacionals van ser fora del poble, el primer que van fer els de cal Casintu va ser una reunió familiar on hi van assistir els dotze germans. També hi havia la Filomena, la mare dels germans, el Pere, el fill del Jaume i el rector.

Fotografia de la família de cal Casintu. La Filomena i el seu difunt espòs, Josep, al centre amb els seus 12 fills. Entre ells el Pius i el Jaume. Font: Família Rodoreda

Es van encabir tots quinze al menjador, asseguts a les cadires del voltant de la taula de fusta on feien sempre els dinars familiars. Tot i que les finestres de la sala eren obertes de bat a bat entrava poca claror. A l'aire es respirava tensió però sobretot por. A un cap de taula hi havia el rector i a l'altre la Filomena. Les dones de cal Casintu eren molt d'anar a missa i apreciaven el rector.

La reunió transcorria feixugament entremig de les hores d'aquella tarda de febrer. El rector tenia les mans creuades sobre el ventre i la mirada clavada a un punt de la taula on havia saltat una mica de vernís mentre en Jaume insistia.

- Marxa i quan això hagi bullit ja tornaràs! – li deia el Jaume al Pius.
- No marxis, no ha de passar res si no tens la mans tacades de sang Pius. – va replicar el rector.
- No cal prendre cap risc. – va contestar el Jaume mirant fixament al rector.
- Jo respondré de tot, no es preocupin. – va dir segur el rector.

Tots van estar d'acord amb el rector menys en Jaume, que es temia el pitjor i estava furiós al sentir-se tant impotent. El Pius es va quedar a Oló tal i com va dir el rector. Els dies anaven passant i la família Rodoreda semblava viure tranquil·la sense cap neguit sobre el què pogués passar, tenien fe amb el rector.

D'un dia per l'altre van aparèixer cinc soldats al poble amb l'ordre d'emportar-se al Pius a la presó de Montjuic, on el van tancar amb l'espera de ser jutjat. El rector no parava de fer avals i els anava enviant a Barcelona. No van servir de res.

Un mes més tard el Pius seia a la fila de bancs de fusta del davant del jutge juntament amb altres presos. El judici no va durar n'hi deu minuts. Tots els homes van ser condemnats a mort. L'Antoni, que havia anat al judici, va protestar.

- Usted se calla! – va cridar el jutge.

Quan les seves germanes van saber la notícia no se'n sabien avenir. Volien anar a veure el Pius abans que l'afusellessin. Els de cal Casintu coneixien un coronel que sempre anava a caçar a Oló i que era amic de la família. Les germanes li van demanar si les podia acompanyar a Barcelona. L'home, encantat per l'ajuda que podria prestar, va acceptar sense posar cap trava.

El rector feia temps que havia deixat d'enviar avals quan van arribar a Montjuic. Eren mitjans de primavera. Els camps eren verds i les flors totes florides. Una explosió de colors intentava omplir sense èxit la negror de la postguerra. A l'entrada del castell el coronel va demanar a un soldat pel Pius Rodoreda. Aquest va començar a buscar entre un pilot de papers d'un costat de la taula. Va rellegir i rellegir les pàgines fins que negant amb el cap va canviar de pilot, aquest era un feix més petit.

- El Pius Rodoreda Jubany és mort. – va dir amb veu clara sense cap remordiment.

Feia tres dies que l'havien afusellat al Camp de la Bota sense ni tan sola avisar a la família. Va ser un cop tant dur per la família que fins i tot l'Antoni i l'Isidre, amb la mort del seu germà, van deixar el convent on havien d'ingressar en l'ordre dels Escolapis.

EXPLOSIONS

Durant la guerra, tant els rojos com els nacionals, van deixar bombes escampades per tot el poble ja que els pesaven moltíssim i les havien de carregar des de molt lluny. L'activitat de fer explotar bombes era esporàdica fins que acabada la guerra es va convertir en una joc per alguns dels nens del poble.

El Pere Vinyes, el Noè Pons i el Julià Jubany eren inseparables. Aquell dilluns a la tarda voltaven per la Rovirola, quan a prop de cala Pastora, es van trobar una bomba. Contents per la troballa van començar a preparar la foguera al mig d'un camp de la vora. Ja tenien molta experiència i la van tenir encesa en un moment.

El Pere va recollir la bomba del terra i la va tirar al foc. Els tres van fer un esprint tot arronsant les espatlles esperant l'explosió. Ja eren massa lluny d'ella quan van para i es van girar. La bomba no havia explotat com havien fet totes les altres.

- Deu estar tarada! – va dir el Noè.

El Julià va anar corrents fins la foguera a veure què havia passat mentre els altres dos es distreien parlant. El Julià era a pocs metres quan el Noè i el Pere van sentir l'explosió.

El Julià Jubany va morir a l'acte.

Pocs dies més tard un home que vivia a Bujons perdia tota la mà i un tros de braç al fer explotar una bomba a vora casa seva. La gent del poble li deia el *El Manco de Bujons*.

LA FIESTA DE LA LIBERACIÓN

Un any més tard es va començar a celebrar La Fiesta de la Liberación d'Oló. Oficialment hi havia l'obligació de celebrar-la. La festa normalment consistia en una missa i sardanes al matí i ball a la tarda. Va se celebrada durant anys, però cap als seixanta del segle passat va ser definitivament eradicada del calendari festiu.²¹

Així doncs el 29 de gener de cada any tot el poble; homes, dones, nens i vells es posava de mil i un botons i al matí anaven a missa i a ballar sardanes. A la tarda el ball es feia al cine, un recinte petit que es convertia amb una pista de ball força gran al retirar totes les cadires. Hi havia un escenari de fusta on una orquestra tocava tota la tarda sense parar fins que es feia fosc.

---

²¹ LL., Bargalló, J., Bujons, D., Camprubí, M., Canamasses, J., Güell, À., et al. *Oló: Un poble una història*. Pàgina 190.

LA PROMESA

Feia temps que s'havia acabat la guerra. No era un fantasma llunyà i menys encara per tots els homes que s'havien reunit aquell matí al pla de sobre el Pardols. Feia mesos que havien fet una promesa i eren allà per complir-la.

El Pepet estava dret mentre recordava aquells deu dies de febrada, també hi havia en Miquel i tots els altres. Miraculosament eren tots vius i havien pogut tornar a casa.

Van construir una capelleta blanca dedicada a Sant Sebastià tots junts, tal i com havien sobreviscut a la guerra.

Encara avui s'aixeca majestuosa al vell mig del pla de Sant Sebastià i són pocs els que en saben la història. Una història, que tot i posar els pels de punta, valia la pena ser escrita.

Capelleta de Sant Sebastià. Fotografia: autora del treball.

